

ONS GOUDEN VONDELPARK

ONS GOUDEN VONDELPARK

DOOR

Jan Feith

Met 55 illustraties

Amsterdam
1914

Bij het 50-jarig jubileum van het Vondelparkbestuur

Jan Feith heeft dit boek geschreven op uitnodiging van het Vondelparkbestuur ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum van de vereniging op 14 april 1914.

De tekst uit het boek is letterlijk overgenomen en alle 44 foto's, 5 illustraties en 5 houtgravures zijn opgenomen in deze digitale publicatie. Ik raad aan om eerst vanaf pagina 79 te lezen over de bewerking en de achtergronden van het boek.

De originele boekband, naar alle waarschijnlijkheid het ontwerp van Jan Feith, is in deze uitgave geplaatst.

Het originele boek omvat 80 pagina's. De afmeting bedraagt 15,9 × 24 cm en bijna 10 mm dik; de rug is niet bedrukt.

100 jaar na uitgave van dit jubileumboek, 14 april 2014, is het 150 jaar geleden dat de 'Vereeniging' werd opgericht en koninklijke goedkeuring verkreeg.

Op 15 juni 1865 werd het eerste deel van het Nieuwe Park officieel geopend voor het publiek; in 2015 bestaat het Vondelpark dus 150 jaar.

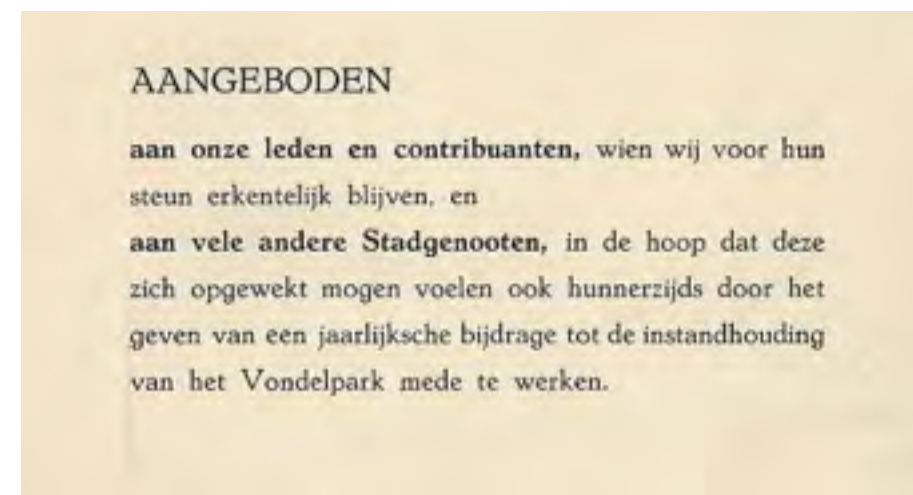
De toegevoegde *woordenlijst* geeft extra informatie.

Als aanvulling op het originele boek, is een namenregister en achtergrondinformatie opgenomen, een kaart van het Vondelpark 1913, een 'monument' voor de oprichters en een advertentie uit DE TIJD waarin het Bestuur de openstelling van het Nieuwe Park voor het publiek proclameerde.

Opnieuw AANGEBODEN om weer even terug te denken aan de 34 initiatiefnemers, leden, contribuanten, architecten, bouwers, tuinlieden, uitbaters en gebruikers van het park.

Amsterdam, maart 2014.

Hans Homburg.

In één van de drie onderzochte boeken was een apart inlegvel gelijmd op het eerste schutblad met deze tekst voor de leden, contribuanten en andere Stadgenooten.

Copyright

De tekst en de afbeeldingen zijn overgenomen uit het originele boek, gedrukt bij de drukkerij JACOB VAN CAMPEN, N. Z. Voorburgwal 234-240 te Amsterdam. Bij de overdracht van het 'Vondelpark' door de eigenaar 'Vereniging Vondelpark' aan de 'Gemeente Amsterdam' op 6 oktober 1953, was het 50-jarig jubileumboekje onderdeel van overdracht en is gearchiveerd in het Stadsarchief Amsterdam.

De tekst, citaten en afbeeldingen zijn met bronvermelding geplaatst en waar mogelijk met toestemming van rechthebbende(n). De auteur heeft getracht alle rechthebbenden van tekst en illustratiemateriaal te achterhalen. Mochten personen of instanties desondanks van mening zijn dat tekst- of fotorechten zijn geschonden, dan kunnen zij zich wenden tot de **auteur**.

Dankwoord

Het originele boek is voor de digitale publicatie beschikbaar gesteld door John de Kok, een exemplaar met daarin gelijmd het inlegvel voor de leden, contribuanten en andere Stadgenooten. Een andere exemplaar, zonder dit inlegvel, is beschikbaar gesteld door Daan Aeijelts.

Voor de woordenlijst heb ik gebruik gemaakt van teksten (of delen ervan) uit de vrije encyclopedie Wikipedia. Veel dank aan alle auteurs hiervoor. De website van Wikipedia vindt u op www.wikipedia.nl.

De foto's in dit boek zijn gemaakt door 9 fotografen, voortgekomen uit een verenigingswedstrijd die door de toenmalige “Nederlandsche Amateur-Fotografen Vereeniging” te Amsterdam in maart 1914 was uitgeschreven. Voor deze digitale publicatie is wederom hartelijke toestemming verleend door de secretaris van de Nederlandse Amateur Fotografen Vereniging Amsterdam, de heer Wim Broekman. Informatie over deze vereniging vindt u op de website www.nafva.nl.

Het Stadsarchief Amsterdam is geraadpleegd voor aanvullende informatie. Het Stadsarchief is gevestigd aan de Vijzelstraat 32 en is ook goed toegankelijk via de website www.stadsarchief.amsterdam.nl.

De kranten uit de periode 1914 zijn ingezien op de website www.delpher.nl waarin het krantenarchief van de Koninklijke Bibliotheek is opgenomen. Korte citaten uit enkele kranten zijn in het laatste hoofdstuk opgenomen.

Vorig jaar is het boekje *In het Vondelpark*, geschreven door E. Heimans en Jac. P. Thijssen in 1901, eveneens als iBook uitgegeven. Informatie over deze digitale heruitgave vindt u op www.inhetvondelpark.nl.

Hans Homburg.

Bij het vijftig-jarig bestaan.

“De nieuwe ‘Vereeniging tot aanleg van een rij- en wandelpark te Amsterdam’, werd goedgekeurd bij ’s Konings besluit van den 14den April 1864, n°. 85.”

Nederlandsche Amateur-Fotografen Vereeniging Amsterdam - 1914

Foto W. C. Pirsch

In het vroege voorjaar

UIT VONDEL'S „WILDZANG” :

Hoe heerlijk blinkt de zonneschijn
Van rijkdom en van schat!
Hoe ruist de koelte in 't eikenhout,
En versch gesproten lof!
Hoe straalt de boterbloem als goud!
Wat heeft de wildzang stof.
Wat is een dier zijn vrijheid waard!
Wat mist het aan zijn wensch?
Terwijl de vrek zijn potgeld spaart!
O slaef! o arme mensch,
Wie nu een vogel worden wil,
Die trekke pluimen aan,
Vermijde stad en straatgeschil,
En kieze een ruimer baan.

AFBEELDING 2.1 Houtsnede; Gezicht in het park, uit het zuiden naar Sollenburg, (bij verderen wasdom van het geboomte)

Vervaardigd door den teekenaar W. Hekking Jr. in 1864.

Uit een der hierna volgende data zal den lezer blijken, dat volgens de Staats-Courant van den 14en April van het jaar 1864 de koninklijke goedkeuring verkregen werd voor de nieuw geconstitueerde Amsterdamsche „Vereeniging tot Aanleg van een Rij- en Wandelpark”.

Op 14 April van het jaar 1914 bestaat ons „Vondelpark” – want aldus veranderde in latere jaren de eigenlijke naam van het stadspark – dus vijftig jaar.

Het is bij deze gelegenheid, dat men de oude herinneringen wenscht op te halen, de vijftigjarige geschiedenis in breede trekken verkiest te herzien, en dan tevens, de balans opmaken, tot de conclusie verlangt te komen, wat er, na een halve eeuw van zijn bestaan, van het park is geworden, en in hoeverre het heeft beantwoord aan de verwachtingen, welke men indertijd, bij zijn stichting, daaromtrent koesterde.

Hoe het Amsterdamsche Vondelpark er heden ten dage, in 1914, naar het uiterlijk ongeveer uitziet, – een waarlijk keurige reeks fotografische reproducties van het kunstvolle werk onzer beste Amsterdamsche amateur-fotografen is daar, om er in de volgende bladzijden den indruk van te geven. En wat het geschiedkundige overzicht aangaat, en ook het saâm-gevatte oordeel omtrent de plaats, welke het Vondelpark in een stad als Amsterdam is gaan innemen, – daartoe dienen de hierna volgende bladzijden, waarin, aan de hand van officieele en andere bescheiden, de prettige taak is ondernomen, om voor de vrienden van het Vondelpark, voor de jaarlijksche bijdragers aan het park-onderhoud (en ook voor degenen, die wellicht dit jubileum-jaar hebben afgewacht, om zich als contribuant op te geven), kortom voor de geheele Amsterdamsche burgerij, in al haar lagen, het beeld te schetsen van de plannen tot oprichting, van de stichting, en van den groei van òns Vondelpark.

Amsterdam zonder Vondelpark.

“Waarheen moest de burgerij zich vóór vijftig jaar begeven, indien ze eens de vrije natuur, wat boomen en planten, de bloemen en vogels wilde gaan opzoeken?”

Nederlandsche Amateur-Fotografen Vereeniging Amsterdam - 1911

Foto J. M. J. de Grijs

Ruitersport in het park

Om aan de tegenwoordige Amsterdammers een indruk te geven van hun stad, zònder het kostbare bezit van een particulier en toch openbaar park, met een aanleg en omvang als het tegenwoordige Vondelpark, benevens de daaraan grenzende straten en wijken, met huis-complexen en villakwartieren, – daartoe is noodig, den blik zoover terug te slaan, dat men een beeld voor zich verkrijgt van ons Amsterdam in het midden der vorige eeuw.

Daartoe is wel verbeeldingskracht noodig; het is immers juist het veranderde beeld eener stad, dat te weinig aanknooppingspunten aanbiedt – de namen van straten, wallen, pleinen en poorten daargelaten – om ons voorstellingsvermogen behulpzaam te kunnen zijn.

Voor al zal men de verbeeldingskracht hebben in te spannen, om zich eenigszins duidelijk voor te stellen wat Amsterdam van een halve eeuw geleden bezat aan openbare wandelingen.

Waarheen moest de burgerij zich vóór vijftig jaar begeven, indien ze eens de vrije natuur, wat boomen en planten, de bloemen en vogels wilde gaan opzoeken? Waar moest men toen het „buiten” vinden, de „natuur”, die men ook in een groote stad liefst dicht bij de hand wil hebben, om er, tusschen het dagwerk door, eens even bij te verademen?

Het was daarmee toen treurig gesteld!

Amsterdam bezat in het midden van de vorige eeuw haar Jordaan. Wel beweert zekere etymologie, dat dit overeenstemt met het vroegere „jardin”; maar enig tuinkarakter moet men er toen al evenmin gevonden hebben, als tegenwoordig.

AFBEELDING 3.1 Vroeg-ochtend in het Park

Foto W. C. Pirsch

Deze „tuin” van Amsterdam zal wel nooit een eigenlijke wandelplaats zijn geweest.

Wat was er dan wel?

De deftige buitenplaatsen, met zware lanen en dichte boschjes, naar den kant van Diemer- en Watergraafs-Meer, waren in de negentiende eeuw reeds lang tot weilanden afgeplat.

Wat bleef er in Amsterdam anders over dan de gemeentelijke aanleg bij het Blauw hoofd, op de Buitensingels, of aan een enkele beplante Schans!

Ja, men had dan nog de Plantaadje maar daar werd het, dank zij het zich uitbreidende „Artis”, steeds enger.

Hoogstens zou men hebben kunnen wijzen op den aanleg bij de Willemspoort; doch dit terrein lag als wandelplaats niet in de richting van de verlangde wandeling buiten de Leidsche Poort.

AFBEELDING 3.2 Het Vondelpark-Paviljoen

Foto W. C. Pirsch

Er worden pogingen ondernomen.

“Men wilde een park stichten in Amsterdam! En dadelijk een duidelijken vorm gevende aan haar bedoelingen, wees de commissie tegelijk de plaats aan, waar dit park zou moeten komen te liggen.”

Nederlandsche Amateurs-Fotografen Vereeniging Amsterdam - 1911

Foto G. O. 't Hooft

Besneeuwde abeelen bij het Melkhuis

Het waren al deze overwegingen – en nog wel andere! – welke werden neergelegd in een eerste circulaire, dragende den datum van 12 Januari 1864; ze was gericht tot de Amsterdamsche burgerij, en ving aldus aan:

„Wordt Amsterdam een der fraaiste steden van Europa genoemd, het is alleen binnen haar muren, dat men de waarheid van deze uitspraak kan gerechtvaardigd zien; hare omstreken kunnen haar slechts zeer weinig aanspraak doen maken op dien naam van schilderachtige stad, zoo dikwijls haar gegeven. Binnen hare muren verrijzen tal van gebouwen, als paleizen geroemd, – daar buiten ziet het oog niet dan uitgestrekte weilanden, soms door eenige woningen meer bebouwd dan versierd.”

In dezen trant gaat de eerste oproep tot onze Amsterdam-sche burgerij van die dagen voort. Daarbij worden goede argumenten gebruikt. Een vergelijking wordt getrokken tusschen andere steden in ons land. Had Den Haag niet zijn Haagsche Bosch; had Haarlem niet De Hout; om van tal van andere steden maar te zwijgen? want men had er nog talrijke kunnen noemen, die de gelukkige beschikking hadden over natuurlijke of kunstmatige wandelplaatsen voor haar stads-bewoners.

Verder klinkt het in dien eersten oproep:

„Veeleer wordt het weinige, dat nog ten dienste van het publiek open stond, allengs door gebouwen en andere inrigtingen ingenomen, die tot sieraad van de stad strekken, maar wier vermeerdering toch de voor het publiek beschikbare ruimte vermindert.”

Nadat in deze circulaire het te kort aan eenig buitenkarakter van de hoofdstad voldoende in het licht was gesteld, kwam

AFBEELDING 4.1 Het Park onder Sneeuwtooi

Foto W. C. Pirsch

AFBEELDING 4.2 Het Park onder Sneeuwtooi

Foto W. C. Pirsch

de Commissie van stadgenooten, die den oproep had opgesteld, met plannen tot verbetering van den toestand.

Men wilde een park stichten in Amsterdam!

En dadelijk een duidelijken vorm gevende aan haar bedoelingen, wees de commissie tegelijk de plaats aan, waar dit park zou moeten komen te liggen. Het moest gesticht worden in de onmiddellijke nabijheid van het „Leidsche Bosch”, – welken weidschen naam men toen nog durfde gebruiken voor ons tegenwoordige bescheiden „Leidsche Boschje”, waarvan heden ten dage de boomen nog slechts als enkelingen zijn te tellen!

De plaats scheen dadelijk goed gekozen, omdat het gedachte park dáár het dichtst gelegen zou zijn bij het stads-middepunt en bij de meest volkrijke buurten; bovendien zou het

AFBEELDING 4.3 In het vroege voorjaar

Foto W. C. Pirsch

park zich hier kunnen aansluiten bij een reeds bestaande wandeling naar den Overtoom en den Amstelveensche Weg.

Zoo zag men het vóór zich

En men oordeele nù, na vijftig jaar, welke een profetischen, vooruit-zienden blik de Park-Commissie van toen getoond heeft te bezitten! Immers, het Leidsche Bosch is zoo goed als geheel verdwenen; en hoe volkrijk zijn inderdaad de buurten hier in den omtrek geworden, voller dan men ooit zou hebben durven voorspellen; daarenboven zijn de Overtoom en de Amstelveensche Weg inderdaad de uiterste grenzen van het voltooide Parkgebied geworden!

AFBEELDING 4.4 In het vroege voorjaar

Foto W. C. Pirsch

De geschatte kosten en eerste plannen.

“Terzake; wij verwijlen in gedachten dus nog in 1864, bij de plannen van oprichting door de Park-Commissie. Voor hetgeen de kosten aanging, schatte deze het benodigde bedrag tusschen de 80 en 100.000 gulden, welke som noodig zou zijn voor den aankoop en aanleg van een eerste tiental bunders grond.”

Nederlandsche Amateur-Fotografen Vereeniging

Foto W. Branderhorst

... Zich spieg'lend in den vliet

Terzake; wij verwijlen in gedachten dus nog in 1864, bij de plannen van oprichting door de Park-Commissie. Voor hetgeen de kosten aanging, schatte deze het benodigde bedrag tusschen de 80 en 100.000 gulden, welke som noodig zou zijn voor den aankoop en aanleg van een eerste tiental bunders grond.

„Dus burgers van Amsterdam!” – zoo ongeveer eindigde de circulaire van een halve eeuw geleden – „wilt teekenen op bijgaand biljet voor een gift in-eens, en helpt ons verder, de circulaires in uw kringen te verspreiden, want slechts door algemeene medewerking kan dit plan tot stand komen!”

Vierentwintig namen van goed-Amsterdamschen klank prijken onder deze circulaire van 1864.

Wij mogen ze niet onvermeld laten bij deze aantekeningen, welke de geschiedenis vastleggen van het Vondelpark. Zij luiden in alphabetische volgorde: C. Becker, Julius Bunge, D. Henriques de Castro Mz., E. W. Cramerus, Mr. C. A. Crommelin, A. van Geuns, Aug. M. J. Hendrichs, L. Hoyack, H. A. In-singer, Jhr. Mr. J. de Bosch Kemper, Mr. E. J. Everwijn Lange, Mr. Herman J. van Lennep, H. Luden, Johs. Luden Antzn., F. Melvil, D. Mendes, Jhr. Mr. C. Dedel, A. W. van Eeghen, C. P. van Eeghen, J. van Eeghen, Ja. van Eik, A. de Neufville, F. van der Oudermeulen, Mr. E. S. van Raalte, D. Rahusen, W. J. E. Smissaert, S. J. graaf van Limburg Stirum, Mr. N. J. den Tex, Dr. M. J. Verkouteren, Dr. H. van Beeck Vollenhoven, Jac. de Vos Jac.zn., Mr. F. Th. Westerwoudt.

Van deze uitgebreide Commissie, waaruit later ook het bestuur der op te richten vereeniging werd samengesteld, zijn

nog twee der oprichters in leven; het zijn de heeren Aug. M. J. Hendrichs en Mr. F. Th. Westerwoudt.

Voor het dagelijksch bestuur werden aangewezen de volgende functie-dragers, nl. de Amsterdamsche Burgemeester, Mr. J. Messchert van Vollenhoven, als voorzitter, C. P. van Eeghen, als vice-president, met de heeren Ja. van Eik, C. Becker en Mr. Herm. J. van Lennep als leden der Commissie van Uitvoering, verder de heeren Mr. E. J. Everwijn Lange en D. Rahusen, als penningmeesters en Mr. N. J. den Tex en Mr. C. A. Crommelin, als secretarissen.

AFBEELDING 5.1 Onder den kastanje bij de muziktent

Foto W. C. Pirsch

Hoe het plan door het publiek werd ontvangen, kunnen wij slechts afleiden door na te snuffelen wat de kranten uit die dagen als commentaar op de circulaire gaven.

Één krant was er dadelijk als de kippen bij; de sedert verscheiden *Amsterdamsche Courant* legde het journalistieke ei-tje van een „naar wij vernemen”, zoodat al den 7e Januari van 1864 het publiek te weten was gekomen, dat er plannen in voorbereiding waren voor den aanleg van een park in Amsterdam.

De pers onzer hoofdstad, haar roeping getrouw, toonde zich dadelijk vol instemming met het nieuwe plan. Er werd over geschreven in hartelijke, warme bewoordingen. Daar werd zelfs aanstonds gepolemiseerd, naar aanleiding van een opmerking in deze eerste circulaire, nl. dat het aanstaande Park er een diende te zijn van particulieren aard, zoodat het de burgerij van Amsterdam zelve zoude zijn, en niet de overheid, welke als eigenares optrad.

Dit werd aangeduid als een Engelsch uitgangspunt, omdat in Engeland bijna alles wat voor het publiek moet dienen, ook door het publiek zelf wordt tot stand gebracht; de inspanning moge dan wat grooter zijn, – daar tegenover staat, dat men de handen vrijer houdt; ook rust zulk een onderneming dikwijls op hechter grondslagen, terwijl in den loop der latere jaren de zaak beter door het publiek gesteund wordt, omdat zij beschouwd wordt als het eigendom van geheel de burgerij.

Tegen dit standpunt kwam al dadelijk een inzender van vóór vijftig jaar in het voornoemde dagblad op; zelfs ontstond een niet onbelangrijk twist-geschrijf over het beginsel.

Zonder zich hieraan te storen, verscheen, nog midden in de beroeringen over deze beginsel-kwestie, een advertentie, geteekend door den secretaris der voorloopige Park-Commissie, waarbij het publiek werd medegedeeld, dat de aanleg-teeke-

AFBEELDING 5.2 De tennisvelden achter de Boerderij

Foto J. M. J. de Grijs

ningen van het aanstaande Park in het „Odeon” op het Singel ter bezichtiging lagen.

Er werden vierduizend circulaires over Amsterdam verspreid; en dank zij vooral de persoonlijke bemoeiingen van den eigenlijken stichter van het Park-plan, den heer C. P. van Eeghen, en ook door het voorbeeld van den Amsterdamschen burgemeester Mr. Messchert van Vollenhoven, had men binnen betrekkelijk korten tijd een bedrag van 82.000 gulden bijeen gebracht.

Dit was voorloopig voldoende.

Leggen wij echter den nadruk op het woord „voorloopig”, want de Park-Commissie zag haar plannen grootscher voor zich! Om haar batterijen niet dadelijk te ontmantelen, ving zij slechts aan met een bescheiden begin, doch hield, van den aan-

vang af, een veel grooter park-oppervlakte als haar doel voor oogen.

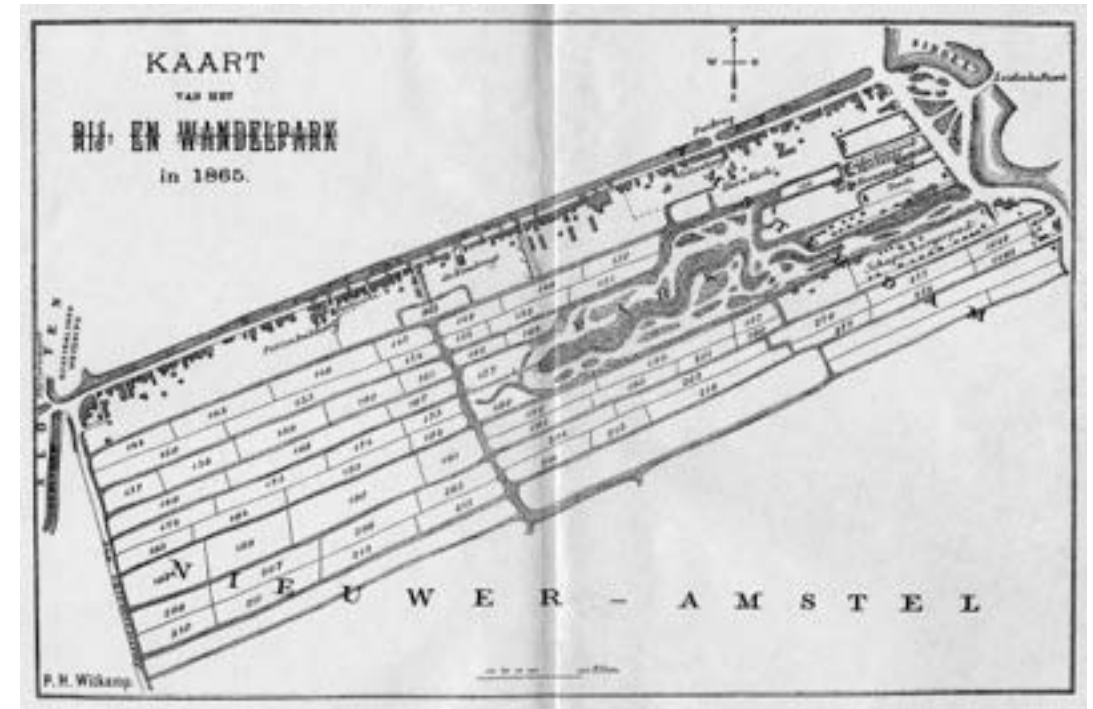
De 82.000 gulden schenen voor een aanvang juist voldoende; gelijk blijkt uit de eerste besomming, welke sloot op een eindbedrag van ruim 89.000 gulden.

Het tekort van eenige duizenden werd spoedig gedekt, zooals later steeds weer op royale wijze de chronisch wederkerende tekorten gedekt zouden worden.

De „voorloopige” Commissie, waarvan tot dusver nog sprake was, constitueerde zich nu tot het bestuur eener Vereeniging, welke op 14 April 1864 de Koninklijke goedkeuring (Staatscourant N°s 85 en 129) wist te verkrijgen. De voorloopig gekochte gronden werden definitief overgedragen, en den 7en Mei werd het contract met de Haarlemsche tuin-architecten, de heeren J. D. en L. P. Zocher ondertekend. Daarin werd o. m. bepaald, dat de waterpartij tot 2 meter moest worden uitgegraven en de grond voor den aanleg der plantsoenen een meter omgezet moest worden; de wegen van het parkplan moesten ook zóó worden getraceerd, opdat men, door het ruwe afbreken daarvan, wel duidelijk den indruk mocht verkrijgen, dat dit parkje, met zijn oppervlakte van ongeveer tien bunder, niet meer was dan een onvoltooid ontwerp.

En deze fijne wenk, zoo kiesch gegeven, werd blijkbaar wel verstaan. Zooals dadelijk zal blijken!

AFBEELDING 5.3 Kaart van het Rij- en Wandelpark in 1865

P. H. Witkamp

AFBEELDING 5.4 Vóór 25 jaar: parkwachter Van Leeuwen

Foto J. J. M. Guy de Coral

Het nieuwe park wordt geopend.

“Anderhalf jaar later was men zoo ver, dat de plechtige inwijding van het Park kon plaats hebben; het was dan aanvang van den zomer 1865. Het publiek was over de aanvankelijke resultaten opgetogen! Men had het zich bescheidener, bekrompener, stijver gedacht.”

Nederlandsche Amateur-Fotografen Vereninging

Foto J. J. M. Guy de Coral

Vóór 25 jaar: parkwachter Van Leeuwen

AFBEELDING 6.1 „ Zich spieg'lend in den vliet”

Foto W. Branderhorst

Inmiddels trok men aan den arbeid. Anderhalf jaar later was men zoo ver, dat de plechtige inwijding van het Park kon plaats hebben; het was dan aanvang van den zomer 1865.

Het publiek was over de aanvankelijke resultaten opgetogen!

Men had het zich bescheidener, bekrompener, stijver gedacht. Trouwens, wat had men er anders van gezien, daarvóór, dan de indertijd in „Odeon” tentoongestelde teekeningen? Het was toen slechts een oppervlakkig overzicht geweest, waarbij men „à vol d’oiseau” zich een voorstelling had moeten trachten te maken van hetgeen de ontwerpers op papier hadden gezet.

Daar zag men nu het nieuwe park in werkelijkheid voor zich liggen! En onmiddellijk moest het opvallen, hoeveel uitgebreider het er uitzag, hoe door de slingerende rij- en wandelpaden de perspectieven zich veel dieper vormden, en hoe de tuin-architecten daar werkelijk in de vroegere Amsterdamse wei-verlatenheid een brok levende natuur had weten te scheppen.

Ik weet niet beter te doen dan aanhalen hetgeen een der dagbladen van toen – immers, de Amsterdamsche pers is steeds de welluidende spreek-trompet geweest, om den lof van het Vondelpark te verkondigen! – bij gelegenheid der opening meldde. Het *Algemeen Handelsblad* van 15 Juni 1865 sloeg ik op, en las er dezen aanhef: „Ook Amsterdam heeft thans zijn Bois-de-Boulogne!”

En de meer uitvoerige beschrijving luidde aldus:

„Treedt men het hek binnen, dan vermoedt men de vele schoonheden niet, die het Park, is men een eindweegs verder gekomen, in overvloed aanbiedt. Wij hebben slechts lof voor de uitstekende wijze, waarop de heer Zocher bewezen heeft, in staat te zijn aan het vertrouwen te beantwoorden, dat de Commissie voor het Park in hem stelde, toen zij hem den aanleg daarvan opdroeg. Op de geschikste wijze is van alles partij getrokken; fraaie wegen voor rijtuigen en ruiters, breede voetpaden voor de wandelaars kronkelen zich door het Park, dat zich achter het einde van het Zandpad en het Schapenburgerpad, welke beiden den ingang begrenzen en zich tot ongeveer de helft naar den Amstelveenschen weg uitstrekt. Een helder water deelt het terrein in twee ongelijke helften, welke door perken, tuinbanken, vijvers, een eilandje, fraai houtgewas, onderscheidene boomsoorten, bloemen, enz., een steeds afwisselend gezicht opleveren”.

Hetgeen hier door onzen historischen voorganger van vóór vijftig jaar zoo prettig beschreven wordt, was inderdaad niet anders dan ons tegenwoordige Vondelpark, evenwel – in embryo-staat! Ook de beschrijver van toen moest getuigen: „Voor al in de toekomst, wanneer het houtgewas zich ontwikkeld zal hebben en eene aangename schaduw zal verspreiden, zal het Park een heerlijk uitspanningsoord zijn”.

De beschrijver van toen, zijn verslag bescheidenlijk als „onvolledig” aanduidende – en inderdaad! onze kranten van heden zouden meer werk van de opening en de plaatselijke beschrijving hebben gemaakt, zoowel naar den inhoud van het bericht, als naar den omvang! – eindigde zijn verslag, gelijk aan een goed ingelicht dagblad-schrijver betaamt, met een, blijkbaar hem in het oor geblazen toespeling op de pas latere voltooiing van den park-aanleg. Hij drukte dus de verwachting

uit, dat de Commissie, „door krachtige bijdragen daartoe in staat gesteld”, haar plannen zou mogen uitvoeren, door het Park „op dezelfde schoone wijze” te verlengen tot aan den Amstelveensche Weg.

AFBEELDING 6.2 Houtsnede; Te bouwen ververschingsplaats

Vervaardigd door den teekenaar W. Hekking Jr. in 1864.

De eerste uitbreiding.

“Tegelijk getuigde het Bestuur nu eerst van zijn bredere bedoelingen, door er voor uit te komen, dat het bestaande park niet anders dan slechts een half, een onvoltooid park mocht heeten.”

Nederlandsche Amateur-Fotografen Vereeniging Amsterdam - 1914

Foto W. C. Pirsch

Schaatsenrijden naar den kant van het Willemspark

Aldus trachtte het Parkbestuur reeds dadelijk stemming te wekken voor haar beraamde vergrootings-ontwerp, dat zij wisselijk eerst had achtergehouden.

Een half jaar na de opening, dus ongeveer twee jaar na het verschijnen van de eerste circulaire, werd een tweede circulaire (10 Januari 1866), onder de Amsterdamsche burgerij verspreid, waarbij in het openbaar rekening en verantwoording werd afgelegd van ontvangsten en uitgaven, doch waarin tevens een nieuw beroep werd gedaan op den steun der burgerij, om een bedrag van 120.000 gulden bijeen te brengen, noodig voor den aankoop van veertien bunders, welke men reeds in handen had. In deze circulaire heette het, aan het slot:

„De Commissie (tusschen twee haakjes: het was nog ongeveer geheel dezelfde als twee jaar geleden, doch de heer C. P. van Eeghen had nu de hem toekomende voorzitters-plaats ingenomen) vleit zich, dat menigeen, door de herinnering aan vele aangename oogenblikken in het Nieuwe Park doorgebracht, zal worden opgewekt, haar opnieuw zijn vertrouwen te schenken, en dat zij, aldus in staat zal worden gesteld een deel van de eentonige weiden, welke Amsterdam omringen, in fraaie wandelingen te herscheppen”.

Tegelijk getuigde het Bestuur nu eerst van zijn breedere bedoelingen, door er voor uit te komen, dat het bestaande park niet anders dan slechts een half, een onvoltooid park mocht heeten. Zij schreef in deze tweede circulaire: „De Commissie heeft, terwijl zij met den aanleg van het eerste gedeelte van het Park bezig was, begrepen voor de voltooiing en geheele uitvoering van het oorspronkelijke plan de noodige maatregelen te moeten nemen. Zij roept thans nog eens de medewerking van alle ingezetenen van Amsterdam in voor de voltooiing van

AFBEELDING 7.1 De Watervogels van het Park

Foto E. van Ebbenhorst Tengbergen

AFBEELDING 7.2 De Watervogels van het Park

Foto J. M. J. de Grijns

het aangevangen werk”.

De inschrijvingen vloeiden echter niet in voldoende mate; er kwam een bedrag van slechts 40.000 gulden bij de penningmeesters in; en wilde ik een onbescheiden blik werpen in de kasboeken van het Vondelpark-bestuur, dan weet ik haast zeker, dat ik er zou terugvinden dezelfde namen van degenen, die reeds de eerste maal het plan op beenen hadden geholpen, van dezelfde Amsterdammers – „de bekende en voornaamste goede vrienden”, duidt een der oude jaarverslagen hen aan – die telkens weer de tekorten aanvulden, steeds weer op de bres stonden, omdat het geld er mòest zijn.

Intusschen deed men wat men kon; al diende het volledige plan dan nog maar wat op zijn uitvoering te blijven wachten, toch kon alweer een deel bij het bestaande park worden aange-trokken. Een terrein van zes bunder werd aangelegd, en het Park zag zich vergroot met den tegenwoordigen bloementuin achter de Verlengde Vondelstraat, bovendien met het weiland en de melkerij, en den onmiddellijk daarachter gelegen grond, tot aan den toenmaligen Kruitwetering.

Als stoffage dienden de oud-vaderlandsche lakenveldersche koeien, welker nazaten er sedert in eere zijn gehouden, en hier nòg lange jaren als wei-versiering pàisig graasden.

AFBEELDING 7.3 De Boerderij en het Melkhuis

Foto J. M. J. de Grijs

AFBEELDING 7.4 De groote laan bij avondval

Foto A. van Dijk

Het Park ontvangt Vondel's naam.

“Er werd eerst gesproken van een “Rijen Wandelpark”; dan weer van het “Park nabij het Leidsche Bosch”; maar men voelde wel, dat het nog niet de naam was, welke een populair klank in zich droeg.”

Joost van den Vondel - 1653

Geschilderd door Govert Flinck

OP MIJNE SCHILDERIJ,
TOEN GOVAERT FLINCK MY UITSCHILDERDE.
Ick sluit van daegh een ring van zesmael ellef jaeren,
En zie myn hooft besneeuwt, en tel myn gryze haeren,
Oock zonder glazen oogh, in deze schildery,
En noch ontvonekt myn hart in lust tot poëzy;
Terwyl ick Lucifer zyn treurrol leer volspelen,
En met den blixem sla, op hemelsche tooneelen,
Ten schrick en spiegel van de Staetzucht, en de Nyt,
Wat is myn ouderdom? een roock, een damp, geen tyt.

Bijschrift schilderij door Joost van den Vondel

Bron: Het leven van Vondel
door Dr. P. Leendertz Jr. - 1910
pagina 297 en 298.

Tegelijk met deze tweede uitbreiding wisselde het park van naam. Eigenlijk was het tot dusver met zijn naam nog niet tot iets vast geworden. Er werd eerst gesproken van een „Rij- en Wandelpark”; dan weer van het „Park nabij het Leidsche Bosch”; maar men voelde wel, dat het nog niet de naam was, welke een populair klank in zich droeg. In de meeste officiële stukken werd het Park aanvankelijk aangeduid met den naam van „Nieuwe Park”; een verklaring van dezen naam moet wel worden gezocht in het toen reeds bestaande Plantage-park.

Het was dan een gelukkig denkbeeld, in meer dan ééne zin, om over te gaan, het standbeeld van onzen grooten dichter Vondel in het Park te doen plaatsen; het besluit daartoe werd in de Commissie-vergadering van 2 Augustus 1867 genomen; reeds op 18 October van hetzelfde jaar had de onthulling van Royers' ontwerp plaats.

O, deze Vondel-huldiging! Ze is een afzonderlijke bladzijde waard in deze geschiedenis van het Vondelpark!

Vondel's standbeeld was oorspronkelijk bestemd voor een andere plaats in Amsterdam. De burgerij had daarover al lang het hoofd gebroken; natuurlijk was er ook heel wat inkt bij vermorst. De Noordermarkt scheen een tijdlang de meeste rechten te bezitten, om als de uitverkoren plek te worden aangewezen; maar ook de Torensluis had kans. Een versje uit die dagen typeert de felheid van den strijd; want een hekeldichter zong, à la Speenhoff:

Dat op de markt der lappen,
Niet op het breede sluisgewelf,

Vriend Joost ten troon zou stappen.

Ten slotte werd men het eens over de meest geschikte standbeeld-plaats, en koos de plek uit, waar men nu nog het zittend beeld van onzen grootsten vaderlandschen en groot-schen Amsterdamschen dichter kan aanschouwen.

De onthulling van het standbeeld van Vondel had, zooals van zelf spreekt, met de noodige plechtigheid plaats. Er werd een indrukwekkende optocht opgesteld, welks luister sommige onzer oudere stadgenooten zich nog moeten herinneren. Maar dezen zullen zich óók nog weten te herinneren het komische incident, dat zich op den ommegang door de straten en langs de grachten van onze hoofdstad voordeed; want een van de praalwagens was te hoog opgetimmerd, en bleef dus haken in de takken van de boomen op de Keizersgracht. Het beeld van de Faam, dat dezen praalwagen sierde, werd aldus ijzelijk geguillotineerd; en het volk, meenende dat het Vondel zelf was, die bij deze gelegenheid zijn hoofd verspeelde, maakte er een relletje op door een tijdlang langs de straten te zingen:

Hop! hop! hop! . . . Hop! hop! hop!
Joost van den Vondel zonder kop!

Het Gemeentebestuur werd in het Vondelpark door het Parkbestuur ontvangen, want het was aan de Gemeente Amsterdam, dat het bestuur den grond afstond, waarop het standbeeld geplaatst werd.

Is het ondeugend voor den eerlijken geschiedschrijver, hierbij te vermelden, hoe Burgemeester Fock, namens het gemeentebestuur de plek en het beeld aanvaardende, zich liet verlei-

den, in een dichterlijke ontboezeming te spreken van den „genialen kousenkooper”?

Tegelijk met de plaatsing van Vondel's standbeeld in het nieuwe park, werd de naam daarvan veranderd. Het kreeg voortaan den naam van „Vondels-Park”.

Waarom men later gemeend heeft, de nagedachtenis van onzen grooten Nederlandschen taaldichter beter te eeren door de zacht-vloeiende overgangsletter „s” in het woord „Vondels-park” weg te laten, zou hier te ver voeren! Bij den doop van Rembrandts-plein en van de kade, naar Prins Hendrik genoemd, verwaarloosde men eveneens de zachte overgangs-„s”.

In dien zelfden tijd moet ook het Vondelspark zijn „s” hebben ingeboet; want op het monumentale ingangshek, dat later het eenvoudige hek aan de Stadhouderskade is komen vervangen, stond voortaan in groote gulden letters te lezen als naam: Vondelpark.

AFBEELDING 8.1 Het Standbeeld van Joost van den Vondel

Naar een teekening, z.g. houtsneede, van Dr. P. J. H. Cuypers uit 1867.

AFBEELDING 8.2 Groep Berkenbomen

Foto J. M. J. de Grijs

Een nieuw beroep op den steun van het publiek.

“Intusschen hebben we de wordingsgeschiedenis van het park zelve te vervolgen. Op het tijdstip, dat het Vondelpark een eigen naam ontving, bedroeg zijn oppervlakte nog slechts zestien bunder; het strekte zich dus niet verder uit dan tot even voorbij de Boerderij.”

Nederlandische Amateur-Fotografen-Vereeniging

Foto H. Kroonder

Bij het Platte Bruggetje

Intusschen hebben we de wordingsgeschiedenis van het park zelve te vervolgen.

Op het tijdstip, dat het Vondelpark een eigen naam ontving, bedroeg zijn oppervlakte nog slechts zestien bunder; het strekte zich dus niet verder uit dan tot even voorbij de Boerderij. Daarachter lagen nog steeds de strakke lage weilanden; en heel daarachter, wel een kilometer ver, schemerde, als de gedroomde eind-grens van het park, het ijle boomgelid van den Amstelveensche Weg.

Het Park-bestuur had reeds van den aanvang af de oogen naar dit weide-complex geslagen; doch voor de nog ontbrekende laatste zestien bunder waren 130.000 gulden noodig.

Dus werd alweer een beroep gedaan op de offervaardigheid van de Amsterdamsche burgerij en van de Vondelpark-vrienden!

Doch in plaats van de benoodigde som, kwam een bedrag bij den penningmeester binnen van niet meer dan 50.000 gulden; en het Bestuur besliste, dat men dit geld voorloopig onbesteed zou laten. Evenwel, wat men vooreerst niet in de lengte kon winnen, wilde men dan toch in de breedte verkrijgen. Het Vondelpark-bestuur werd zelfs bouw-speculant! Deze onderneming was niet al te gewaagd, omdat de voorliefde der Amsterdamsche buitenwoners reeds naar dezen kant van het jaarlijks verfraaiende park begon te blijken.

Van een zijde, welke ook ditmaal niet werd genoemd, kreeg het Bestuur de beschikking over een uitgestrekt stuk weiland, ten oosten van het park gelegen; een gedeelte zou als bouwterrein worden bestemd, en van de winst zou men de overige zeven bunder tot parktuin kunnen aanleggen.

AFBEELDING 9.1 Schaatsenrijden naar den kant van het Willemspark

Foto W. C. Pirsch

AFBEELDING 9.2 Besneeuwde abeelen bij het Melkhuis

Foto G. O. 't Hooft

Den 15en Juni 1871 vroeg het Bestuur aan den Amsterdam-
schen Gemeenteraad concessie tot het aanleggen van de ooste-
lijke straat, en een jaar later kon een begin worden gemaakt
met de uitbreiding van weer een gedeelte van het Park.

Als eerste gevolg is geweest de bouw van de wat erg stijve
P. C. Hooftstraat; het andere gevolg was de sierlijke open aan-
leg van het Vondelpark-gedeelte, terzijde van de tegenwoordi-
ge Van Eeghenstraat.

AFBEELDING 9.3 Houtsnede; Gezigt in het park,
uit het zuiden naar Sollenburg, (bij verderen was-
dom van het geboomte)

Vervaardigd door den teekenaar W. Hekking Jr. in
1864

Wat het Park aan C. P. van Eeghen te danken heeft.

“Maar wie wisten eigenlijk, behalve de kleine groep ingewijden, dat het de heer C. P. van Eeghen was, die beschouwd moest worden als de ziel van dit geheele plan, en hij de stichter was van het park, dat later van zooveel heil en zegen voor de hoofdstad zou worden?”

Christiaan Pieter van Eeghen

Ets van Henriëtte de Vries

Zoo wordt hier, in deze Vondelpark-geschiedenis, eigenlijk voor het eerst de naam aangehaald van Van Eeghen.

Hoe zou men de geschiedenis van ons park echter kunnen schrijven, zonder dezen naam afzonderlijk naar voren te brengen?

Bij de voorbereiding en het ontstaan van het Park werd zijn naam nauwelijks genoemd. De heer C. P. van Eeghen zelf zal niet vreemd zijn geweest aan deze opzettelijke bescheidenheid. Hij heeft toentertijd niet gewenscht, dat zijn naam werd genoemd; amper valt deze dan ook op onder die van het twintigtal oprichters. Onder de eerste circulaire stond zijn naam gedrukt als vice-voorzitter; pas later nam hij de functie op zich van voorzitter van het bestuur.

Maar wie wisten eigenlijk, behalve de kleine groep ingewijden, dat het de heer C. P. van Eeghen was, die beschouwd moest worden als de ziel van dit geheele plan, en hij de stichter was van het park, dat later van zooveel heil en zegen voor de hoofdstad zou worden?

De Commissie zelve – optredende en bestierende met typisch Amsterdamsche auto- en aristocratie! – had immers deze geheele zaak als een onder-onsje opgevat. Haar plannen stonden reeds vast, tot in onderdeelen nauwkeurig, terwijl zij zich per eerste circulaire tot de burgerij wendde. Zij had de noodige gronden in handen; zij had de plannen naar haar eigen smaak en inzichten laten ontwerpen. Zij vroeg niemands goed- noch afkeuring. Slechts wilde zij de burgerij in staat stellen, mee te offeren aan de tot stand-koming van het algemeene openbare park; gelijk ook bij elke nieuwe uitbreiding een beroep werd gedaan op de algemeene offervaardigheid.

AFBEELDING 10.1 C. P. VAN EEGHEN

Naar een ets van mej. Henriëtte de Vries

Doch uit de vorige bladzijden is wel gebleken, dat deze of-
fervardigheid uiterst traag vloei-
de. Wanneer men een ton
gouds vroeg, bereikten de inschrijvingen gewoonlijk niet meer
dan de helft daarvan. En wanneer niettemin het eigenaardige
verschijnsel zich voordeed, dat het benodigde geld toch bij-
een kwam, dan wisten slechts weinige ingewijden – dat waren
de mannen, die de Commissie, later het Bestuur van het Von-
delpark vormden – hoe men aan het ontbrekende geld was ge-
komen.

Al zou het stellig onjuist zijn, hier te boekstaven, als zou het
uitsluitend de heer C. P. van Eeghen geweest zijn, die telkens
optrad als geheimzinnige geldschiet-
er voor de stichting, waar-
van hij stellig de ziel is geweest, toch zal men nooit over het
Vondelpark mogen spreken, of het zal zijn naam zijn, welke ge-
releveerd dient te worden.

Het is in de benaming van de aangrenzende straat, dat zijn
gedachtenis in verband tot het park is bewaard gebleven.

Het Park in zijn tegenwoordigen omvang voltooid.

“En het laatste brokje wonder werd dan in ons Vondelpark verricht, met ook dit achterste gedeelte van lage, sappige weiden om te tooveren in breede lanen, lose wandelwegen, boompertijen, open grasmatten.”

Nederlandsche Amateur-Fotografen Vereeniging Amsterdam - 1911

Foto W. C. Pirsch

De koeien in het park

Foto H. Kroonder

De Vondelpark-stichter C. P. van Eeghen heeft de voltooiing van zijn plannen nog mogen beleven.

Het was in 1874, dat het bestuur er eindelijk toe kon overgaan, het laatste gedeelte van den park-aanleg tot stand te brengen. Daartoe had men opnieuw de burgerij moeten aansporen, het noodige kapitaal bijeen te brengen. „l’Histoire se répète”, – ook die van de Vondelpark-circulaires aan de Amsterdamsche burgerij! Met behulp van tooneelvoorstellingen, soms van concerten, ook door een ijverig gevoerde kranten-campagne, slaagde men er dan ten slotte in, de nog benodigde laatste honderd duizend gulden sâam te brengen. Immers, er waren nog 182.000 gulden over van de indertijd zoo goed geslaagde bouw-speculatie met de P. C. Hooftstraat. En dit gezamenlijk bedrag was voldoende, de ontbrekende hectares naar den kant van den Amstelveensche Weg aan te koopen. Er werd opnieuw uitgelegd, weer gegraven en opgehoogd, geplant en gebouwd.

En het laatste brokje wonder werd dan in ons Vondelpark verricht, met ook dit achterste gedeelte van lage, sappige weiden om te tooveren in breede lanen, lose wandelwegen, boompartijen, open grasvelden.

Op 7 Juni 1877 werd voor het eerst het nieuwe hek aan den kant van den Amstelveensche Weg geopend; toen kon men van dien kant, door het voltooide park, de Stadhouderskade bereiken!

Was het Vondelpark nu gereed?

Ja, – en neen!

Volgens het oorspronkelijke ontwerp lag het Park daar dan eindelijk, na een kwart eeuw, voltooid. Naar de hoofdlijnen

vertoonde het nieuwe Park van Amsterdam zich nu als één geheel. Maar er waren nog talloze wenschen on vervuld op de verlanglijst van het Bestuur blijven staan. En dan ook, – het bestaande Park diende voortaan met alle zorgen en toewijding onderhouden te worden als een siertuin, als een verzorgd buitengoed, als een harmonieus stuk natuur.

Wel scheen dus naar het uiterlijk het Vondelpark gereed. Bijna vijftig bunder moerassige wei-grond waren in een langzaam omhoog-groeiend lustoord herschapen; met een bedrag van vijf tot zes ton gouds had men dit alles tot stand weten te brengen, en voor een som van ruim twee ton had de burgerij daartoe het hare bijgedragen.

AFBEELDING 11.2 De koeien in het park

Foto W. C. Pirsch

Doch er wachtten nieuwe uitgaven; het geregelde onderhoud van het Park vroeg alleen immers reeds een jaarlijksche som van meer dan 25.000!

Daar was allereerst het Paviljoen, dat naar verbetering verlangde. Reeds kort na de opening van het Park was het bestuur, dank zij een renteloos voorschot, in de gelegenheid gesteld, een houten paviljoen te bouwen, als rustplaats voor de wandelaars. Doch de eischen des tijds wilden iets anders dan dit rustieke gebouw. Daar zou een groot steenen gebouw moeten komen te staan. En inderdaad, het verrees er, – gelijk al de wenschen van het bestuur tot dusver steeds in vervulling waren gegaan! Het was weer een handige speculatie met een deel van zijn bouwterrein, wat het bestuur in staat stelde, de benodigde kosten te dekken. De bouwterreinen langs de Von-

AFBEELDING 11.3 De koeien in het park

Foto W. C. Pirsch

delstraat werden daartoe te gelde gemaakt; en nadat eerst de bouw van de Boerderij daarvan bekostigd was, bleef er genoeg over, om de 180.000 gulden te betalen, nodig voor den bouw van het Paviljoen, zooals wij het nu kennen: een statig gebouw in aantrekkelijken stijl, meer dan driehonderd vierkante meter groot, met een terras-oppervlakte van nog eens driehonderd vierkante meter.

Weer later wist men het benodigde kapitaal te vinden, om het oude hek van den hoofd-ingang aan de Stadhouderskade te vervangen door een meer monumentaal hek, waaraan niet slechts de beeldhouwkunst het hare deed door het te kronen met het beeld van de Amsterdamsche Stedenmaagd, doch waaraan de Frankforter kunstenaar A. Linnemann zijn moder-

ne smeedkunst wijdde in den vorm van een waarlijk sierlijk gedreven ijzeren hek.

En dan, ten laatste, de demping van de onaanzienlijke sloot, ter rechterzijde van den smallen park-ingang, naar de zijde van den Tesselschadestraat; en in plaats daarvan een open, breede aanleg, zoodat dadelijk een ruime, lichte toegangsweg zich opent, tusschen hoog-opstaande huizen-muren, als de entrée-triomphe tot het daarachter gelegen eigenlijke wandelpark.

AFBEELDING 11.4 Na den storm van September 1911

Foto E. van Ebbenhorst Tengbergen

AFBEELDING 11.5 De zoogenaamde Apenboom

Foto E. van Ebbenhorst Tengbergen

Hoe de Penningmeester de tering naar de nering zet.

“Zoo is er telkens een volgend punt van het werkprogramma van het bestuur, dat ten uitvoer wordt gelegd. Wanneer de kas van den penningmeester het slechts even toelaat, is het weer een verandering, die bijna altijd een verbetering, een verfraaiing beteekent voor het Park.”

Nederlandsche Amateur-Fotografen Vereeniging

Foto W. Branderhorst

.... Als de takken gaan botten

Zoo is er telkens een volgend punt van het werkprogramma van het bestuur, dat ten uitvoer wordt gelegd.

Wanneer de kas van den penningmeester het slechts even toelaat, is het weer een verandering, die bijna altijd een verbetering, een verfraaiing beteekent voor het Park.

Dit getuigt wel van het wijze beleid van het Bestuur, om al zulke uitgaven mogelijk te maken, terwijl het te putten heeft uit een kas, die niet de beschikking heeft over geregelde of vaste baten!

Men is immers geheel afhankelijk van de jaarlijksche contributies, welke de donateurs van het Amsterdamsche Vondelpark opbrengen.

Stijgt dit getal mee-betalers, dan verfraait het park, – om zoo te zeggen met elk guldentje, waarvoor de penningmeester

kwitantie afgeeft. Maar daalt het getal contribuanten, dan moet het Bestuur maar zien rond te komen met de gelden, waarover het de beschikking heeft.

En zoo is het steeds voor de bestuursleden een harde strijd geweest, om aan hun roeping getrouw te blijven, al hebben zij tot dusver hun opdracht steeds stipt weten te vervullen, door het park aan de oorspronkelijk gestelde eischen te doen beantwoorden.

Welke moeiten dit dikwijls heeft gekost, en aan hoeveel aanvechtingen het Bestuur dikwijls heeft moeten weerstand bieden, moge uit eenige herinneringen blijken.

Daar was bijvoorbeeld indertijd een ondernemend Engelschman, die de oogen op het park geslagen had, om er geregeld zijn vuurwerken af te steken; er was aardig geld mee te

AFBEELDING 12.1 IJs in het water van den Kleinen Vijver

Foto J. M. J. de Grijs

AFBEELDING 12.2 Als de park-vijvers bevroren liggen

Foto A. van Dijk

verdienen, èn voor den Engelschen ondernemer, èn voor de kas van het park. Doch men antwoordde met „neen”; het Bestuur vond het denkbeeld lumineus genoeg, doch sloeg uit beginsel-overwegingen het vuurpijl-schietende voorstel van de hand.

En toch, hoe goed had men dit geld kunnen gebruiken!

Een ander maal echter scheen er op gepaster wijze een buitenkansje voor de kas te zijn weggelegd. Het was in de dagen van de Internationale Koloniale Tentoonstelling, die in Amsterdam drukte en vertier bracht; de Panorama-maatschappij Garnier huurde een verloren hoekje van het park, dat nog te wachten lag op de noodige fondsen, om het in exploitatie te brengen. Het panorama kwam er; het vertoonde een gezicht op Konstantinopel en een diorama met den slag van Samalangan. De huurpenningen over een tijdvak van twee jaar konden, na afloop van het contract, dienen, het plan ten uitvoer te leggen, om de plek, waar het panorama-gebouw had gestaan, te veranderen in een aantrekkelijken siertuin, waarvan wij wandelaars nog heden ten dage genieten; – al zal wel niemand vermoeden, dat hij hier de zolen zet op Muzelmanschen grond, waarover men volgens de Koran-voorschriften feitelijk zonder schoenen heeft te gaan!

Later kwam men bij het Bestuur weer aan boord met een verleidelijk voorstel, om voor eenige tonnen gouds het smalste gedeelte van het park, aan de Stadhouderskade gelegen, af te staan. Doch het Bestuur bleef standvastig aan zijn beginsels; en dit fraaie gedeelte, dat als een wig tusschen de stugge huizenmuren indringt, om als door een bebloemd en begroeid openlucht-wandelpad recht-aan te voeren naar het hart van

AFBEELDING 12.3 . . . Als de takken gaan botten

Foto W. Branderhorst

het park, – het bleef behouden als een oase in den chaos der onverbiddelijk aandringende huizen-drommen.

Wellicht, dat het deze sympathieke standvastigheid aan het eenmaal ingenomen bestuurs-beginsel is geweest, welke een noodzakelijke herinnering vormt aan de verplichting der Amsterdammers, om voor de kas van hun Vondelpark in de bres te springen. Meestal moeten zij er echter met aandrang aan worden herinnerd. Een der hier nog niet aangehaalde circulaires uitte zich hieromtrent op dezen fijnen toon:

„Wij vleien ons, dat menigeen, door de herinnering aan vele aangename oogenblikken in het park doorgebracht, opgewekt zal worden, ons opnieuw zijn vertrouwen te schenken, opdat wij aldus in staat zullen worden gesteld een deel van de eentonige weiden, welke Amsterdam omringen, in fraaie wandelingen te herscheppen”.

Was het niet steeds gemunt geld, dat de penningmeester te verantwoorden kreeg, – soms was het wel een geschenk in natura. Ik denk hierbij aan „Natura Artis Magistra” – die andere prachtige stichting, waarop wij Amsterdammers niet trotsch genoeg kunnen zijn – welk genootschap zijn jongeren collega op naturalistisch gebied geen beter geschenk meende te kunnen vereeren dan het, in de eerste jaren na de oprichting, een zwanenpaar aan te bieden. Dit geschiedde in 1870. Uw geschiedschrijver weet waarlijk niet uit bronnen na te gaan – levende noch doode – of het dezèlfde zwanen nog zijn, die nu in de vijvers van ons Vondelpark drijven. Wel weet hij, hoe getrouw, elk jaar weer, de parkzwanen aan het broeden zijn, opdat de geboorte van weer een volgend geslacht zwanen straks het onderwerp van gesprek uitmake voor menig Vondelpark-habitué.

AFBEELDING 12.4 Wanneer de bladeren vallen

Foto H. Kroonder

Maar ook ken ik de pijnlijke belangstelling van een deel onzer Amsterdamsche straatjeugd, dat in zulke kraamdagen er een traditioneele liefhebberij in schept, juist dan de lawaaiige bezoeken aan het Park te gaan brengen, onder het plat-Amsterdamsche motto: „We gane de zwane peste in 't Park”.

Van beter smaak dezerzijds getuigt voorzeker het aanhalen van Vondel's woorden, die van zijn bronzen troon de starre oogen laat rusten op die zwanen, zoodat het citaat van zijn zwanenzang zich op deze plek wel schijnt op te dringen:

De Zwaen, dat vrolijke waterdier
nooit zat van kussen;
geen waatren blusschen
haar minnevier.
't Lust haer, te nestlen op den vloer,
zij kweekt den gloet
met hare vrolijke wederga,
en kipt haer eiers
en acht geen schreiers
noch vreest geen scha.
Zij groeit in 't levendigh element,
en wascht de veeren
en vaert spanseeren
tot 's levens endt.

Schijnt het niet, of hier elke zin toepasselijk is op de zwanen uit ons Vondelpark? – en laat zich zelfs de laatste regel niet opvatten als een profetie, hoe de vogel Zwaan hier als een symbool van het eeuwig bestaan van het Park leeft?

Uit een volgend jaar – het was 1871 – is weer een andere herinnering bewaard gebleven, nl. zooals het bestuur, zonder

de poëzie te verwaarloozen, ook in proza het juiste woord wist te doen klinken.

Het was winter; een ouwerwetsche winter blijkbaar. Het had stevig hard gevroren; de vijvers van het Park waren voor de Amsterdammers, die niet op de gesloten particuliere clubs een onderkomen hadden kunnen vinden, een heerlijk ijsveld geweest, om de schaatsen eens uit te slaan. Maar nog was het ijs niet uit het water, of de parksecretaris, Mr. N. J. den Tex, had reeds een advertentie in de bladen geplaatst, van dezen overtuigenden inhoud:

„Gedurende de jongste vorst mocht het Bestuur van het Vondelpark telken dage zien, dat talrijke wandelaars en schaatsenrijders om en op het ijs van het Park zich verlustigden. In den vorm van ijs is al dat water een vriend, maar des zomers, als het dreigt het Park in een moeras te doen ontaarden, is het een vijand, die krachtig moet bestreden worden – en die strijd kost geld. Daarom noodigt het Bestuur allen uit, wien het Park lief is, door hunne giften het voortzetten van den strijd mogelijk te maken”.

Nog eenmaal bewandelde het bestuur litteraire paden, – in zijn eigen park. Dit was in 1879. De tweehonderdjarige sterfdag van Vondel viel op den 5en Februari van dat jaar.

Een uitgelezen schare Vondel-bewonderaars had zich opge maakt, om bij dezen plechtigen dag op te gaan naar de Nieuwe Kerk aan den Dam, om daar op Vondel's graf een krans neer te leggen. Evenwel, de kerkeraad weigerde de hulde te doen plaats hebben. Doch dadelijk was het Vondelparkbestuur bereid, de huldiging mogelijk te maken, door het standbeeld van den grooten dichter als doel der hulde aan te wijzen.

Van deze eenvoudige, doch belangrijke betooging is een oorkonde opgemaakt; zij berust, met zoovele zeldzame Vondel-

en Vondelpark-relikwieën, in het Vondelmuseum, gelijk het sedert eenige jaren ontstaan is na aankoop van de belangrijke verzamelingen van den Amsterdamschen verzamelaar, den heer A. Th. Hartkamp. Op deze oorkonde komen o. m. de namen voor van Hofdijk, Alberdingk Thijm, Schaepman, de Veer, Wertheim, Burgersdijk, Lina Schneider.

Wielrijders in het Park.

“Wie denkt er niet aan het wielrijden in het Park! Een geestig Franschman heeft eens gezegd, dat de menschheid bestaat uit lieden, van wie de eene helft het wielrijden reeds kent, en uit een andere helft, die bezig is het te leeren.”

Nederlandsche Amateur-Fotografen Vereeniging Amsterdam - 1914

Foto W. C. Pirsch

De groote Kastanjelaan

Er zijn zoo langzamerheid tradities in het Amsterdamsche leven gekomen, welke in het nauwste verband staan tot het Amsterdamsche Vondelpark.

Wie denkt er niet aan het wielrijden in het Park!

Een geestig Franschman heeft eens gezegd, dat de menschheid bestaat uit lieden, van wie de eene helft het wielrijden reeds kent, en uit een andere helft, die bezig is het te leeren. Welnu, deze Franschman had zijn gevleugeld woord voor Amsterdam dienen aan te vullen met de toevoeging, dat men in Amsterdam slechts het fietsrijden schijnt te kunnen leeren in het Vondelpark! Deze sportieve traditie moge vlelend zijn voor den uitnemenden aanleg der wegen in het Park, – aan den anderen kant zijn er aan deze voorkeur bezwaren verbonden. Vooral, wanneer de beginnelingen promoveerden tot vol-

leerden en met onstuimig vuur metterdaad het wielrijden gaan beoefenen. Ook dan blijven zij dikwijls het Vondelpark getrouw. En in hun sportieven ijver denken zij meer aan hun snelheid en vrijheid dan aan de veiligheid en rust van anderen. Vandaar botsingen.

Ook hierin heeft het Bestuur indertijd, ongeveer twintig jaar geleden, beslissing moeten nemen. En als een dreigend gevaar heeft den wielrijders toen boven het hoofd gezweefd, dat het Park voor hen gesloten zou worden. Gelukkig is er een voor beide partijen bevredigende oplossing gevonden. De wielrijders beloofden zich wat meer te zullen intoomen; de groote Wielrijdersbond beloofde geldelijken steun voor een afzonderlijken parkopzichter, – en het bestuur behoefde niet over te gaan tot een uitersten maatregel.

AFBEELDING 13.1 Wielrijders in het Park

Spotprent (I) van zeventien jaar geleden, door den teekenaar Anton Molkenboer in „De Kroniek” van „Bekende Amsterdammers op de fiets in het Vondelpark”.
[Volgorde der fietsers: Fr. N . . . r, Mr. D. S . . . s, C. Sch . . . f, Jul. R . . . n, W. M . . . g, Prof. H. Tr . . . b, L. S . . . r.]

AFBEELDING 13.2 Wielrijders in het Park

Spotprent (II) van zeventien jaar geleden, door den teekenaar Anton Molkenboer in „De Kroniek” van „Bekende Amsterdammers op de fiets in het Vondelpark”. [Volgorde: Jhr. v. R . . . k, Een instructeur, C. T . . . r, J. R . . . s, B. v. H . . . n, A. W. de F . . . s, J. v. M . . . r; deze laatste vier zijn sedert overleden.]

AFBEELDING 13.3 De witte villa aan den Willemspark-vijver

Foto W. C. Pirsch

Sedert is het Park het ideale oord geworden voor geposeerde wielrijders, die geen langen tocht in den zin hebben, doch de beenen eens wenschen uit te trappen. Hierboven gaat de reproductie van twee geestige krabbels van Molkenboer, welke ons een voorstelling geven omstreeks het jaar 1897 van een aantal plaatselijke beroemdheden, in die dagen het Park als fietsplaats gebruikende. Een vervolg op de aardige serie zou stellig ook voor het heden te leveren zijn.

AFBEELDING 13.4 Huizen aan den Willemspark-vijver

Foto H. Kroonder

AFBEELDING 13.5 Bij Winter aan het water

Foto W. C. Pirsch

AFBEELDING 13.6 Bij Zomer aan het water

Foto W. C. Pirsch

AFBEELDING 13.7 Houtsnede; Zuid-
westzijde van 't Zandpad (Koepel
van den Heer Wille)

Vervaardigd door den teekenaar W.
Hekking Jr. in 1864

Hoe het tegenwoordige publiek van het Park geniet.

“Nu gaan de belangstellendste leerlingen er in hun vrije uren de vlinders van Heimans en de vogels van Thijsse zoeken. Het Park heeft een nieuwe bestaansreden gekregen – het mag nog vijftig jaar inhuren.”

Nederlandsche Amateur-Fotografen Vereeniging Amsterdam - 1911

Foto E. van Ebbenhorst Tengbergen

De zoogenaamde Apenboom

Zoo zijn de jaren verlopen, en het publiek van Amsterdam is langzamerhand met zijn Vondelpark opgegroeid. Het zou er niet meer buiten kunnen!

Wil men weten hoe groot de sympathie is, welke de hedendaagsche bewoners der hoofdstad hun eenige Park toedragen?

Men neme dan eens kennis van de enquête, welke het *Algemeen Handelsblad*, als feest-artikel op den 12en Januari van dit jaar, aan het jubileerende Vondelpark wijdde, door aan een aantal bekende stadgenooten hun oordeel te vragen over het Park. Deze vragen werden gesteld aan verschillende Amsterdammers, die elk naar hun aard een zekere groep der burgerij vertegenwoordigen. Wij behoeven hier deze zoo goed geslaagde journalistieke enquête niet op den voet te volgen; maar de resultaten ervan zijn te welsprekend en onderrichtend, meest-

al ook waardeerend genoeg ten opzichte van ons Vondelpark, om niet eenige grepen uit de vele en verschillende antwoorden te doen.

Daar is bijvoorbeeld allereerst de groep van Amsterdam-sche paedagogen en volksvrienden, of hoe men hen ook zou willen noemen; de schrijvers over, de kenners van den aard van de groote massa van het kleine volk der hoofdstad.

De getuigenis van iemand als Dr. J. H. Gunning Wzn. luidt: „Het Vondelpark heeft mij altijd toegeschenen een ware wel-daad voor de stad, een oord, waar de arme afgejaagde en van haar vervreemde, verkunstelde stadsmensch de kennis weer kan vernieuwen met de onvergankelijk en onverwoestbaar schoone natuur, om zijn longen met frissche lucht, zijn geest

AFBEELDING 14.1 Ruitersport in het park

Foto J. M. J. de Grijs

AFBEELDING 14.2 De Muziektent

Foto W. C. Pirsch

met nieuwen levensmoed, zijn gemoed met vredige kalmte te vullen, tot verademing en levensvernieuwing”.

Evenzoo getuigen de directrice van de „Tehuizen voor Schoolgaande Kinderen”, Freule E. Boddaert, het schoolhoofd C. Vrij, de secretaris der „Nederlandsche Vereeniging voor Middernachtzending”, G. Velthuijsen Jr., de directeur T. Jonker van het „Toevlucht voor Onbehuisden”. De paedagoog Jan Ligthart vergelijkt de jeugd van tegenwoordig bij die van vóór vijftig jaar, waar hij schrijft: „Nu gaan de belangstellendste leerlingen er in hun vrije uren de vlinders van Heimans en de vogels van Thijsse zoeken. Het Park heeft een nieuwe bestaansreden gekregen – het mag nog vijftig jaar inhuren”. Ook de vroegere en tegenwoordige leider van „Ons Huis” in de Jordaan weten slechts te loven; daar is de oud-directeur, J. A. Tours, die opmerkt: „Wie voor kinderen, niet het minst uit de volksklasse, een ruime, door niemand betwiste plaats voor hun spel, voor herstellenden een rustig, lommerijk plekje, voor ouden van dagen een bank in ’t groen wenscht behouden te zien, die acht het Vondelpark onmisbaar, en vertrouwt, dat het altijd een lustoord blijve voor jong en oud, rijk en arm, den laatste niet het minst!” En zijn opvolgster, mejuffrouw C. P. van Asperen van der Velde, zegt: „Het Vondelpark is voor mij een mooi en groot stuk Toynbee-werk; hier hebben menschen den reinmenschelijken drang gevolgd, om natuurgenotheit te brengen binnen ieders bereik, het volle genot voor allen gelijk, geen naar rang of vermogen afgestemde hoeveelheid of kwaliteit, en zoo, dat niemand zich eigenlijk meer de mogelijkheid zou kunnen denken, het ooit zonder dat genot te moeten stellen”.

AFBEELDING 14.3 In de witte wereld

Foto H. Bickhoff

Hierop volgt een groep van bekende stadgenooten, als gemeenteraadsleden, e. a., bij wien onze Wethouder L. Serrurier voor gaat met deze gemoedelijke verklaring, die echter bladzijden spreekt: „Een morgenwandeling door het Vondelpark is mijn beste voorbereiding voor het werk van den dag”. Hem volgen in hun waardeering de Raadsleden Ch. E. H. Boissevain, professor mr. D. P. D. Fabius, J. Oudegeest, Th. M. Keteelaar, W. H. Vliegen, Jan ter Haar en F. M. Wibaut; terwijl de voorzitter van de Amsterdamsche Kamer van Koophandel, de heer S. P. van Eeghen, er aan herinnert, dat het ontstaan van ons Park samenviel met de wederopleving van Amsterdam, toen ook voor den handel een nieuw tijdperk van bloei aanbrak.

Van de mannen van wetenschap zijn er verschillende, die hebben willen getuigen van hun liefde voor, en hun erkenning van het nut van het park.

De oud-professor Mr. H. P. G. Quack geeft als zijn meening weer, dat hier de kroon op het werk werd gezet door het feit, dat het gansche Amsterdam in dit park gaat om adem te halen. De bekende rechtsgeleerde Mr. J. A. Levy roept met pathos uit: „Heil de plek, die aanschouwelijk maakt, wat, van alle menschelijk kennen en kunnen, weten en bedrijf, kostelijkste inhoud is”; de oud-hoogleraar Mr. J. A. van Hamel citeert Vondel zelf, om dezen in de eigen bewoordingen het park te doen bezingen, waarin twee-en-een-halve eeuw later zijn standbeeld zou komen staan.

Bij hen sluiten zich aan verschillende professoren, als professor Dr. J. Rotgans, die voor het park deze diagnose stelt: „Het Vondelpark is een der grootste weldaden, aan onze stad

AFBEELDING 14.4 Vondelkerk bij Kerstmis

Foto J. M. J. de Grijs

geschonken. Zoo vaak men er wandelt, zoo vaak wordt het oog getroffen door den mooien aanleg van perken en vijvers, en het zien van het rustig genieten der velen, ouden en jongen, armen en rijken, zwakken en sterken, die rust, verpoosing, frissche lucht of heilzame lichaams-oefeningen zoeken.” Zijn collega, professor Dr. M. W. F. Treub, blijft in zijn waardeering niet achter; en de

zenuw-specialist Dr. A. W. van Renterghem legt deze gunstige getuigenis af: „Bij de uitbreiding, die onze stad ondergaat, is het noodzakelijk, dat niet alleen gezorgd worde voor degelijken bouw der huizen, voor breede straten, voor gemakkelijke middelen van communicatie en vervoer, maar ook dat ruime parken in de nieuwe stadsgedeelten verrijzen. De hygiëne van de groote stad eischt dat dringend. Heeft het Vondelpark in den betrekkelijk korten tijd van zijn bestaan reeds niet overvloedig bewezen, voor ieder onmisbaar te zijn?”

Van de militairen is het de oud-stelling-commandant van Amsterdam, generaal A. N. J. Fabius, die dezen behartigens-

waardigen wenk op zijn aardige manier weet in te kleeden: „Eens heb ik er in het park gewandeld met een veel ouderen stadgenoot en een plattelander. „Van wien is toch dit park?” vroeg deze. „Van mij en andere Amsterdammers”, antwoordde de stadgenoot, met een beetje trots rondschouwende, want hij had van den eersten dag af zijn geldelijke bijdrage geofferd, en zóó had ook hij aan deze heerlijkheid meegewerkt. Hoevele Amsterdammers zouden het park nog meer waardeeren, wanneer zij eveneens konden getuigen, dat het voor een deeltje ook hun toebehoorde.”

Zelfs sluit een der Amsterdamsche commissarissen-van-politie zich zonder eenig voorbehoud aan bij het lofkoor over het park; hij schreef: „Uit justitieel en politie oogpunt vielen daarin tot dusver nog geen ernstige feiten voor.”

AFBEELDING 14.5 In den vollen Zomer

Foto E. van Ebbenhorst Tengbergen

Natuurlijk zijn de om hun meening gevraagde sportlui – het waren echter voornamelijk heeren ruiters tot wien de enquête-vragen werden gericht – ook bovenste-best te spreken over hun rij-park; bekende paardenliefhebbers als de heeren T. Vorstius, A. van Eik en J. E. J. Bonnike roemen om het zeerst deze openlucht-manege!

Doch ook de natuurkenners spreken hun woord van erkenning; en uit den breeden kring van Amsterdamsche kunstenaars klinken de sympathieke getuigenissen niet minder hartelijk. Daar is de natuur-kenner E. Heimans, die deze woorden wijdt aan het park, dat hij in menig geschrift getoond heeft zoo goed te kennen: „Het Vondelpark is sedert wat klein geworden, het is te eng ombouwd, het is zomers te druk en vol; maar nog is het, voor wie het weet te gebruiken, een onschatbaar terrein voor studie en zuiver natuurgenot.” De zeker niet minder bekende natuurvriend Jac. P. Thijsse zet zijn oordeel over het park aldus in: „Ik ben er dankbaar voor, dat ’t Vondelpark is gesticht, dankbaar vooral jegens de familie, die in ’t eerst voor ’t grootste deel de kosten heeft gedragen, onbekommerd om den geringen steun, dien ze van de overige Amsterdammers ontving.”

En warm klinken daar ook de stemmen uit de Amsterdamsche kunstenaars-kringen; om beurten getuigen een tooneel-speelster en een schilder, een musicus en een tuinarchitect, een tooneelschrijver en een uitgever. De tooneel-speelster is onze bekende actrice, mevrouw Betty Holtrop Van Gelder; zij schrijft: „In den vroegen ochtend, in den middag, als de tredmolen van ons bestaan ons soms een oogenblik ruste gunt, en je dan niet te moe bent om te genieten, is het Vondelpark een

uitverkoren plekje. Dáár vergeet je tooneel en al den aanleve van dien, vergeet je gelukkig soms jezelf; dáár is het mogelijk, je te verbeelden, dat je gelukkig zou kunnen zijn met bloemen, boomen, vogels, lucht! Echte, geen geschilderde!”

De schilder A. M. Gorter getuigt: „Even terugdenkende aan de vele Vondelpark-wandelingen, als de zon schitterde door ’t kleurig herfstloof, of dicht-besneeuwde twijgen zich door elkander weefden, als geheimzinnig, maar licht zilver-blauw glansde door donkere lanen, of de vroege morgendauw het park nog geheel oversluisde, kan ik mij niet voorstellen hoeveel duizenden en duizenden met mij genoten hebben van dit helaas niet al te groote, maar mooie plekje natuur, voor Amsterdam van zoo onschatbare waarde en zoo absoluut onmisbaar.”

Van de musici is het Bernard Zweers, die zegt: „Van het vele goede, dat in de laatste vijftig jaren, op elk gebied is tot stand gebracht, is het Vondelpark een schoon en onafscheidelijk onderdeel.”

De tuin-architect Leonard Springer geeft als zijn oordeel over het park: „Geen opvoedender en gezonder uitspanningsoord voor het volk dan zulk een park; na volbrachte dag- of weektaak zich te kunnen vermeien in de open lucht, te midden der heerlijke voortbrengselen van de goddelijke natuur, zou het grootste genot zijn, dat men zich denken kan, als men ’t weet te waardeeren.”

Herman C. J. Roelvink, de tooneelschrijver, verklaart: „Zonder het Vondelpark . . . ik geloof, dat wij, Museumkwartierders, in het gewone leven al lang vergeten zouden hebben, dat daar ergens buiten Amsterdam nog een natuur is.”

AFBEELDING 14.6 Het water bij de muziektent

Foto W. Branderhorst

En onze vroegere stadgenoot, de leider van de Wereld-Bibliotheek, L. Simons, getuigt niet minder waardeerend, als volgt: „Wie zich Amsterdam gaat voorstellen zonder zijn Vondelpark; heel dat terrein een stratenreeks en geen enkele wandelen zit-gelegenheid meer; geen vakantie-toevlucht, voor duizenden volkskinderen, beseft pas recht de waarde der vooruitziende daad van zijn stichters.”

Tot zoover deze geresumeerde enquête.

Uit al de verschillende groepen van gevraagde stadgenooten en bereidwillige beantwoorders klinkt slechts één stem, – die van de grootste erkentelijkheid voor hetgeen het Vondelpark voor de hoofdstad is geworden, en van waardeering met de wijze, waarop het nut van het park zich voor alle lagen der bevolking heeft doen blijken!

Dus zal het voor den archivaris van het Vondelpark-Bestuur wel taak zijn, deze verzameling vriendelijke getuigschriften bijeen te zamelen, ze als een kostbaar bundeltje in het archief bewarende, om voor het nageslacht te dienen als een sterke getuigenis, hoe, bij het half-honderd-jarig bestaan van het park, het geslacht van Heden over deze openbare Amsterdamse stichting oordeelde.

AFBEELDING 14.7 Ingang bij de Vondelstraat

Foto H. Kroonder

AFBEELDING 14.8 De groote Kastanjelaan

Foto W. C. Pirsch

Het Park in de toekomst.

“Het Vondelpark moge dan blijven, tot in lengte van jaren, het wel-doende, sprookjesachtige fragment van Natuur, dat de Amsterdammers er zoo liefde-vol zijn gaan waardeeren. Want hoe men er de natuur kan leeren bewonderen, dat leeren ons de verschillende jaargetijden!”

Nederlandsche Amateur-Fotografen Vereeniging Amsterdam - 1911

Foto W. Branderhorst

Het water bij de muziektent

En zoo treedt dan ons Vondelpark, na de viering van zijn gouden feest, de tweede eeuw-helft in.

Er is geen twijfel aan, of het zal in de nieuwe reeks jaren op dezelfde wijze zijn taak ten opzichte van Groot-Amsterdam vervullen: – namelijk den stadsburgers gastvrij aanbiedende een vrijen, ruimen tuin, een open-lucht-park, in het hart zelf der drukke, overvolle stad, een wandelpark met breede buiten-achtige wegen, met intieme, achter schaduw en bosschage verscholen, wandelpaden, met een overvloed van boomen en heesters, een bonte pracht van bloemen, met ruime doorkijken op frissche grasvlakten, en – hoe ongewoon hier midden in de stad! – een boerderij met grazend vee; – kortom, in het midden van de angstwekkende huizenmassa naar alle kanten, ons het kostelijke genot voorhoudende van wat men met een

AFBEELDING 15.1 „De Zwaan, dat vrolijke waterdier”

Foto W. C. Pirsch

bekoorlijk tooverwoordje pleegt aan te duiden: iets, als van *buiten*!

In onze stad zèlf zal ons Vondelpark zich mogen handhaven, omdat geen stad het kán uithouden, het leven van elken gelijkvormigen werkdag te doen voortjagen, zonder dat men weet, hoe daar ginds een open plek gespaard bleef, die tussen al die grijze huizen-stroefheid één glimlachje van de aanbiddelijke Natuur bewaart.

Het Vondelpark moge dan blijven, tot in lengte van jaren, het wel-doende, sprookjesachtige fragment van Natuur, dat de Amsterdammers er zoo liefde-vol zijn gaan waardeeren.

Want hoe men er de natuur kan leeren bewonderen, dat leeren ons de verschillende jaargetijden!

AFBEELDING 15.2 Naar het Hulstbruggetje

Foto H. Kroonder

AFBEELDING 15.3 Houtsnede; Koepel ter hoogte van de Hervormde Kerk aan den Overtoomschen Weg

Vervaardigd door den teekenaar W. Hekking Jr. in 1864

Het Park in alle jaargetijden.

“Ons park, dat als een oase aandoet tussen de huizen aan alle kanten moet reeds daarom zoo bijzonder gewaardeerd worden, omdat het den stadsmenschen de gelegenheid biedt, in nauwe aanraking te blijven met de heerlijke jaarwisselingen in de natuur, – dat zijn de boomen en heesters, de vogels en insecten, de bloemen en bloesems.”

Stedelijke Amateur-Fotografen-Vereeniging

Foto H. Bickhoff

In de witte wereld

Ons park, dat als een oase aandoet tusschen de huizen aan alle kanten – en sedert de laatste jaren is inderdaad naar de vier windstreken het Vondelpark door huizen en wijken geheel omsloten – moet reeds daarom zoo bijzonder gewaardeerd worden, omdat het den stadsmenschen de gelegenheid biedt, in nauwe aanraking te blijven met de heerlijke jaarwisselingen in de natuur, – dat zijn de boomen en heesters, de vogels en insecten, de bloemen en bloesems.

Dit is niet een genot, waarop wij ons zoo te-hooi-en-te-gras, slechts in enkele uitverkoren maanden van het jaar mogen vergasten; neen, dagelijks, onopzettelijk, tusschen het werk, den sleur, den strijd van elken dag door, kunnen we naar ons park gaan; bij lente of herfst, bij zomer of winter, altijd zullen we er de schatten kunnen bewonderen van vol-op

AFBEELDING 16.1 De Zwanen-familie

Foto W. C. Pirsch

natuur te midden van haar meest tegenstrijdige begrip: de stad!

O! in het voorjaar moet men in het Vondelpark zijn, om de lente waarlijk te zien komen. De aansterkende zon hebben we reeds in de stad meenen te herkennen aan de gouden glansen tegen gevels en daken.

Maar nu in het Park zelf! De levenbrengende zon deed reeds de bladeren te voorschijn barsten uit hun bruine winterschubben; de takken verlengen zich, alsof ze zich naar de zon wenschen uit te strekken.

Al in Februari is het de Vlier, de gewone kamille, die onze wintersche verkoudheden heeft helpen verdrijven, en nu het eerst de voorjaarsstemming durft brengen; hij ziet er nog wel paars uit van de kou, doch de jonge sterke loten, breken al uit de mooie grijs-groen gespikkelde schors. Van de grootere boomen is het de Olm, de echte Amsterdamsche boom, welke er geldt als lente-aankondiger! Ook hij is al klaar in deze Februari-maand; zijn regelmatige twijgjes dragen de ronde bolletjes, als erwten zoo groot, die nu te zwellen beginnen, want dit zijn immers zijn bloemknoppen. In Maart kleuren ze donker brons-bruin, en terwijl de boom zelf nog kaal blijft, springen de knophulsels open tot bouquetjes van witte lange meeldraden met roodpaarse helmknopjes; als een feeënkroon vertoonen zich de olmen in het park, en nooden de eerste zon-hunke-rende bijtjes te gast.

Ook de Iepen, langs den hoofdrijweg, dragen al vroeg vruchten, terwijl wij menschen nog omzichtig spreken van den „nawinter”. Die iepenvruchtjes zweven dan al rond, als miniatuur-aeroplanetjes. Maar de Els wijdt pas degelijk de lente in;

als het Maart werd, bloeien de elzen-boschjes in het park, al hangen eigenlijk in een zachte Februari-maand de katjes al bij duizenden aan de twijgen. En als het dan begint te stuiven, nog eer de langs de parkvijvers staande elzen bladeren dragen, dan kunnen we gerust de boodschap in de stad verkondigen, dat het nu waarlijk ernst wordt in het Park met lente-beloften.

Bij de eerste warme dagen springen ook de bloemknopjes te voorschijn van de Kornoelje's; slechts een paar dagen later bloeien hun gele bloemsterretjes overal in het Park; tot in April blijven de mooie kransjes der bladen om den bloemkroon tot een van de bezienswaardigheden behoren. In het laatst van Maart zijn ook de Ahornen, bijvoorbeeld die langs het ruiterspad, in de knoppen gaan zwellen, om in de eerste

AFBEELDING 16.2 Parkzwanen in hun winterbassin

Foto A. van Dijk

Aprildagen zich te ontplooiën tot één reusachtigen tuil van goudgele bloemen.

Dan nadert inmiddels de Meimaand. De Populieren – de pyramiedevormige Italiaansche, de zwarte of Canadeesche, en de abeel of witte populier – gaan hun vruchten zetten, terwijl de witte pluusjes en vlokjes door de lucht zweven. Meteen is het dan tijd geworden voor de Kastanje's, die in Mei hun feestelijke witte kaarsbloemen uitsteken; – of verkiest men de sterk-roode kleur van kastanjabloemen, bewonder dan die bij Vondel's standbeeld.

Naast de parkboomen, zijn het ook de heesters geweest, die dienst hebben gedaan als onversaagde voorjaarsboden. Het allereerst is steeds de Amandel, die zijn sierlijk losse bloemen durfde vertoonen, – tegelijk met de krokusjes. Op hem volgt de Ribes, de Amerikaansche bessensoorten, die ons allerlei nuances voor-tooveren van het vurigst rood tot het teerste rose.

Als het echter eenmaal Meimaand is, verloochent het Park de spreekwoordelijke bonte lenteweelde niet! Dan zijn het overal de aandoenlijk teere lentekleuren, die lokken en beloven, van kerse- en pruimebloesems, pere- en appelboompjes wedijverend in kleurenrijkdom. Daar komen tegelijk de witte en roode Meidoorns om onze belangstelling vragen. En hielden we wel voldoende bewondering over voor den statigen Gouden Regen? Ook de sterke Rhododendrons zetten hun kolosale bloemen wijd open. Straks volgen de Lijsterbessen en de Kamperfoelie. Hoog-oranje is de jubelende kleur der Chineesche Klokjes en Berberis-heesters; en eindelijk de weelderige lila-tinten van de Seringen! Het is dan de Jasmijn, die het

schoone slot aankondigt van al deze overdadige voorjaarsweelde.

Het zijn nog de Hulst en de Magnolia, die kleur bekennen; maar het werd reeds Pinkster; en in het Park slaat de tijd voor een ernstiger bedrijf in het bloemen- en bloesemleven; – ze gaan straks rijp worden!

Het zijn de Rozen, welke hun kleurige plaatsen komen innemen.

Al deze lente-heerlijkheid in het Park wordt steeds door de vogels ingeluid.

Hun lied vormt van heel het lentekoor in het Amsterdamse Park de eeuwig reine apotheose!

AFBEELDING 16.3 Vondel's Standbeeld

Foto W. C. Pirsch

Als de zomer intreedt.

“Het is er nu overal vol geur en kleur, vol twijg en blad. Van een overdadigen overgang was het, om uit de schuchtere lente te komen tot den vollen zomer.”

Nederlandsche Amateur-Fotografen Vereeniging Amsterdam - 1911

Foto W. C. Pirsch

Bij Zomer aan het water

Dan is het zomer geworden! En Amsterdam waardeert eerst recht zijn Park. Wie kijkt er niet rond, om te letten op de kenteekenen, welke het nieuwe jaargetijde van het vorige onderscheidt?

Het is er nu overal vol geur en kleur, vol twijg en blad. Van een overdadigen overgang was het, om uit de schuchtere lente te komen tot den vollen zomer.

Het is de Linde geweest, die al bloeiende het nieuwe getij heeft ingezet. Bijna alle andere boomen in het Park zijn lente-bloeiërs; ze bloeien vóór het blad-krijgen. Niet de Linde. In Mei tooide deze boom zich met frissche loovers, tot het een dichte bladermassa werd, waaruit pas later de knoppen ontloken. Dan zijn het de myriaden roomwitte bloemtrossen, die veilig in de schaduw der bladeren wiegen, en het geheele Park, van Stadhouderskade tot Amstelveensche Weg, met den zomerschen, bedwelmend zoeten lindegeur vervullen. Omdat er zoovele linden staan, is het Vondelpark dan ook de lievelingsplek van bijna alles wat in Amsterdam insect heet; zij mogen er zich dronken drinken aan den bloemenwijn.

Nu zijn het ook de Eiken, altijd wat traag, die aan het uitbotten gaan. Van de Vlier en Kamperfoelie zijn in Juni, de zomermaand, de honderden fijne bloempjes te voorschijn gekomen. Bij den zomer-aanvang is in het Park de Sneeuwbal of de Geldersche Roos eerst op z'n mooist.

AFBEELDING 17.1 Gezicht op de Vondelkerk

Foto E. van Ebbenhorst Tengbergen

Als het herfst wordt.

“Maar eerst komt nog de sterke, warmkleurige herfst! En die is van een opperste pracht in het Vondelpark.”

Nederlandsche Amsterdamsche Vereeniging

Foto H. Kroonder

Wanneer de bladeren vallen

In het einde van Augustus hebben de sproeiwagens het druk, om de wegen in het Park begaanbaar te houden, en ze een niet al te stoffigen indruk te laten maken. Het is nu voor al die boomen, heesters, planten en bloemen eigenlijk de tijd van den zomerslaap. Al vlug daarna – helaas! wat te vlug naar den zin van de vele stadsmenschen, die heel hun buitenkuur in het stadspark moesten doorbrengen! – vangt het met na-zomereren aan.

Maar eerst komt nog de sterke, warm-kleurige herfst!

En die is van een opperste pracht in het Vondelpark.

Het begint met een algemeene verkleuring der bladeren; pas later gaan de boomen en heesters hun bladtooi verliezen.

Maar de weken, die daaraan vooraf gaan!

Het vangt aan met de Iepen, waarvan de blaadjes van helder rood ineens tot licht-geel verschieten; de Wilgen worden wit van blad, en de Eiken laten een kaneel-bruine bladmassa zien, waarvan elk blad dor en verkreukeld schijnt; maar ze zitten stevig, zoodat de musschen er al op loeren, of het er warm genoeg zal zijn, als straks de winter blaast. De Beukenstammen dragen nu hun meest havelooze jassen, waarbij de vellen neer hangen; de Platanen, herkenbaar aan hun gevlekte of bonte schors, dragen in de hoogte de tallooze bolletjes, waarvan er twee of drie aan één steeltje bungelen; het zijn de vruchtbolletjes, die, als ze rijp zijn, uiteen vallen, om in het volgend voorjaar weg te dwarrelen. Ook de Ahornen, in het laantje bij het Hulstbruggetje, dragen hun vruchtjes bij duizenden; er is zóóveel van, dat de kinderen in het Park er gerust spelletjes mee mogen spelen – ze noemen 't, geloof ik, „vleermuisje-spielen” – terwijl er nog altijd genoeg van overblijft, om straks de

nieuwe plicht te volbrengen, die de natuur dezen vruchtjes oplegde.

De Esch houdt zijn blaren, zoo bruin als verdord loof er maar kan uitzien, wel den halven winter vast; dus laat deze boom rustig het najaar aan zich voorbij gaan.

En terwijl het nu ook de tijd wordt voor de park-paddestoelen, verkleurt het aan de takken nog maar voortdurend: vooraan de uitheemsche Tamarisken, met najaarsbloesem zoo-waar, die met hun roode kleur aan erica doen denken; de Meidoorn bij het Vondelbeeld coquetteert vol roode appeltjes en roode bloempjes, zoodat hij met recht zijn wetenschappelijken naam van Vuurdoorn verdient; gloeiend rood zijn de Ahorns geworden; maar het mooiste geel verven de Goud-esschen.

Nu hebben de parkwandelaars vooral hun weg te kiezen langs de vijvers, omdat al die tinten aan den overkant met nog sterker verkleuringen zich als een stil herfst-spiegelbeeld over het water komen uitspreiden.

Wie vindt dan ons Park niet het mooist van heel het jaar?

Eindelijk gaan de blaren vallen. Weemoed! – en toch blijft het Park van een onveranderlijke aantrekkelijkheid, al wisselt voor de zooveelste maal zijn schoonheid.

De eerste nachtvorsten doen zich gelden; de meeste herfstblaren kunnen het niet meer houden; de nachtkoude knaagt ze, om zoo te zeggen, het leven af; tot den volgenden dag houden ze nog aan de takken, maar als dan het wintersch zonnetje even te voorschijn kiekt, moeten ze wel los laten; het is, alsof de winterzon zelf het doodvonnis aan hen voltrekt Ritse-lend tuimelen ze neer. Daar volgen de eerste winterstormen, die de rest doen.

In het laatst van November vertoont het geheele Park zich van een troostlooze kaalheid, – al zitten wel overal de takken vol knoppen, veilig en warm geborgen aan de takken, doch nu in winterslaap, wachtend tot het na den langen winter weer zal komen tot nieuw leven en ontwaken.

Het is winter geworden.

“Er bestaat geen enkele reden, het Park in dezen tijd te mijden, – integendeel! De natuur in ons Park behoudt genoeg verrassingen, om den stadsbewoners in de maanden van lange duisternis en korte dagen de noodige afleiding te bezorgen!”

Nederlandsche Amateur-Fotografen Vereeniging Amsterdam - 1914

Foto W. C. Pirsch

De witte villa aan den Willemspark-vijver

In het Vondelpark werd het nu winter. Er bestaat geen enkele reden, het Park in dezen tijd te mijden, – integendeel! De natuur in ons Park behoudt genoeg verrassingen, om den stadsbewoners in de maanden van lange duisternis en korte dagen de noodige afleiding te bezorgen!

Bijvoorbeeld zijn er nog, tot in het hartje van December, de Rozen, als kleurige na-bloeiers, te bewonderen. En de Hulst stoort zich in geen enkel opzicht aan het meest barre winterweer; zijn gelakte, glans-groene prikkelblaren verliezen niets van hun frischheid; de glimmend-roode besjes schijnen als vuurvonkjes bij de felste vorst.

De Thuya's, met den aardigen bijnaam van „Levensboom”, behouden ook in den winter hun loof; maar als het gaat vriezen wordt dit geel en slap van kleur, – tot bij de eerste zachte dagen de bladeren zich herstellen, weer opleven, en ons in den na-winter de eerste groene struiken in het Park vertoonen.

Natuurlijk bleven de „ever-greens”, de „immer-grün's” hun groene kleed dragen; hun namen wijzen er deze boomen op aan! Sparren, Dennen en Taxussen zijn er niet zooveel in ons Park; maar ze doen wat ze kunnen, om ook 's winters kleur te bekennen. De Klimop daarentegen bloeit soms nog in November, zelfs wel eens in December; ook de Rhododendrons en de Acuba's verliezen hun sterke blaren niet, al laten ze deze slap neerhangen, zoodra de thermometer onder nul daalt De Kornoelje's helpen op hun manier met hun hel-roode takken nog wat aan kleur; en ook de Kamperfoelie, met haar rond-gevulde bessen, bezorgt ons soms een verrukking om haar roode blaadjes, alsof het van ongeduld was, dat de Sneeuwbes niet

langer wachten kan tot het aanstaande voorjaar; dikwijls wordt die waaghalzerij dan wel gestraft met bevroren twijgen.

Doch die overdurvige poging schenkt haar onze sympathie. Wie zit er bij de pakken neer, omdat het buiten wintert?

In de laatste dagen van Februari, wanneer de kalender nog officieel van „Winter” spreekt, is het in ons Vondelpark al met het wintersche jaargetijde gedaan. In de eerste warme dagen van Sprokkelmaand schijnen de bevroren katjes van Haze-laars en Elzen al uit hun stijven, harden doodstoestand te zijn ontdood.

Ze rekken zich; het nieuwe voorjaar bevangt hen!

Ze bewegen zich en strooien, al bungelend in den schralen voorjaarswind, hun gouden stuifmeel rond; in de nog aarzende, eerste zonnestralen gloeien hun purperen stampertjes, zoodat het al dadelijk een lust is, – als een belofte, een openbaring

Waarlijk, daar zijn we in het Vondelpark het geheele kalenderjaar reeds rond.

En al die heerlijkheid van natuur en buiten vangt opnieuw aan!

Ten slotte.

“Het Vondelpark dient de blijvende belangstelling en zorgen te genieten van de gemeente en van ieder weldenkenden Amsterdammer.”

Nederlandsche Agentuur-Photographische Vereeniging

Foto W. C. Pirsch

Vondel's Standbeeld

Als het hier dan nu ten laatste gaat, om een eindwoord te zoeken voor dit feestboekje, vol mooie foto's, die de Amsterdamsche fotografen van ons Vondelpark maakten, dan is het teneinde een wensch te formuleeren, dien de samensteller van deze gouden jubileums-uitgave slechts heeft over te nemen van een der nog in leven zijnde oprichters van ons Park, nl. van den heer Aug. M. J. Hendrichs.

Aan hem het slotwoord!

Deze beantwoordde in de volgende bewoordingen de hem, in bovengenoemde enquête gestelde vraag, naar zijn meening als oud-Amsterdammer over het Amsterdamsche Vondelpark:

„Wat aangaat mijn oordeel over het Vondelpark, vermeen ik, dat in de toekomst, in het belang van de hoofdstad en hare bevolking, het voortbestaan en in goeden staat onderhouden van dit Park, in velerlei opzichten *plicht* is. De zegeningen, die het sedert 50 jaren verspreid heeft en in de toekomst verspreiden kan, zijn veel meer dan die, welke reeds dadelijk zich toonen; – en naast die zegeningen kan Amsterdam er trotsch op zijn, zoo een heerlijk Park te bezitten, gesticht – uit offervardigheid – door vrijwillige bijdragen van zijne inwoners.

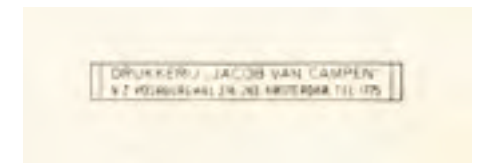
„Het Vondelpark dient de blijvende belangstelling en zorgen te genieten van de gemeente en van ieder weldenkenden Amsterdammer”.

Amsterdam, April 1914.

AFBEELDING 20.1 Houtsnede; Te bouwen rustplaats

Vervaardigd door den teekenaar W. Hekking Jr. in 1864

Colofon.

Lijst van afbeeldingen en fotografen, namenregister, over Jan Feith, lijst bomen, heesters en planten, correcties digitale tekst, opmerkelijk in originele tekst, onderzoek in het Stadsarchief Amsterdam en een kaart van het Vondelpark in 1913.

Nederlandsche Amateur-Fotografen Vereeniging Amsterdam - 1914

Foto H. Kroonder

Naar het Hulstbruggetje

Lijst van afbeeldingen

1. [Houtsnede van W. Hekking.](#) Gezigt in het park, uit het zuiden naar Sollenburg. Afmeting 5,0 × 3,3 cm (b × h).
2. [Vroeg-ochtend in het Park.](#)
Foto W. C. Pirsch. Afmeting 10,0 × 15,0 cm (b × h).
3. [Het Vondelpark-Paviljoen.](#)
Foto W. C. Pirsch. Afmeting 15,1 × 9,9 cm (b × h).
4. [Het Park onder sneeuwtooi.](#)
Foto W. C. Pirsch. Afmeting 10,0 × 7,0 cm (b × h).
5. [Het Park onder sneeuwtooi.](#)
Foto W. C. Pirsch. Afmeting 10,0 × 7,0 cm (b × h).
6. [In het vroege voorjaar.](#)
Foto W. C. Pirsch. Afmeting 10,0 × 7,0 cm (b × h).
7. [In het vroege voorjaar.](#)
Foto W. C. Pirsch. Afmeting 10,0 × 7,0 cm (b × h).
8. [Onder den kastanje bij de muziektent.](#)
Foto W. C. Pirsch. Afmeting 15,1 × 10,0 cm (b × h).
9. [De tennisvelden achter de Boerderij.](#)
Foto J. M. J. de Grijs. Afmeting 15,1 × 10,0 cm (b × h).
10. [Kaart van het Rij- en Wandelpark in 1865.](#) Getekend door P. H. Witkamp. Afmeting 10,8 × 6,9 cm (b × h). De kleine afbeelding is vervangen door een betere afdruk, uit het boekje *In het Vondelpark* van Heimans en Thijsse - 1901.
11. [Vóór 25 jaar: parkwachter Van Leeuwen.](#)
Foto J. J. M. Guy de Coral.
Afmeting 10,0 × 15,1 cm (b × h).
12. [„ Zich spieg'lend in den vliet”.](#)
Foto W. Branderhorst. Afmeting 10,0 × 15,1 cm (b × h).
13. [Houtsnede van W. Hekking.](#) Te bouwen ververschingsplaats. Afmeting 5,0 × 3,5 cm (b × h).
14. [De Watervogels van het Park.](#)
Foto E. van Ebbenhorst Tengbergen.
Afmeting 10,0 × 7,0 cm (b × h).
15. [De Watervogels van het Park.](#)
Foto J. M. J. de Grijs. Afmeting 10,0 × 7,0 cm (b × h).
16. [De Boerderij en het Melkhuis.](#)
Foto J. M. J. de Grijs. Afmeting 10,0 × 7,0 cm (b × h).
17. [De groote laan bij avondval.](#)
Foto A. van Dijk. Afmeting 10,0 × 7,0 cm (b × h).
18. [Het Standbeeld van Joost van den Vondel.](#)
Naar een tekening, z.g. houtsnede, van Dr. P. J. H. Cuy-pers uit 1867. Afmeting 10,8 × 15,1 cm (b × h).
19. [Groep Berkenboomen.](#)
Foto J. M. J. de Grijs. Afmeting 10,0 × 15,1 cm (b × h).
20. [Schaatsenrijden naar den kant van het Willemspark.](#)
Foto W. C. Pirsch. Afmeting 15,1 × 10,0 cm (b × h).

21. [Besneeuwde abeelen bij het Melkhuis.](#)
Foto G. O. 't Hooft. Afmeting 15,1 × 10,0 cm (b × h).
22. [Houtsnede van W. Hekking.](#) Gezicht in het park, uit het zuiden naar Sollenburg. Afmeting 5,0 × 3,3 cm (b × h).
23. [C. P. van Eeghen.](#) Naar een ets van mej. Henriëtte de Vries.
Afmeting 10,7 × 14,6 cm (b × h).
24. [Bij het Platte Bruggetje.](#)
Foto H. Kroonder. Afmeting 9,9 × 15,1 cm (b × h).
25. [De koeien in het park.](#)
Foto W. C. Pirsch. Afmeting 10,0 × 7,0 cm (b × h).
26. [De koeien in het park.](#)
Foto W. C. Pirsch. Afmeting 10,0 × 7,0 cm (b × h).
27. [Na den storm van September 1911.](#)
Foto E. van Ebbenhorst Tengbergen.
Afmeting 10,0 × 7,0 cm (b × h).
28. [De zoogenaamde Apenboom.](#)
Foto E. van Ebbenhorst Tengbergen.
Afmeting 10,0 × 7,0 cm (b × h).
29. [IJs in het water van den Kleinen Vijver.](#)
Foto J. M. J. de Grijns. Afmeting 15,1 × 9,9 cm (b × h).
30. [... Als de park-vijvers bevroren liggen.](#)
Foto A. van Dijk. Afmeting 15,1 × 9,9 cm (b × h).

31. [... Als de takken gaan botten.](#)
Foto W. Branderhorst. Afmeting 9,9 × 13,6 cm (b × h).
32. [Wanneer de bladeren vallen.](#)
Foto H. Kroonder. Afmeting 9,9 × 15,1 cm (b × h).
33. [Wielrijders in het Park - spotprent I.](#)
Teekenaar Anton Molkenboer.
Afmeting 9,9 × 5,3 cm (b × h).
34. [Wielrijders in het Park - spotprent II.](#)
Teekenaar Anton Molkenboer.
Afmeting 10,1 × 5,3 cm (b × h).
35. [De witte villa aan den Willemspark-vijver.](#)
Foto W. C. Pirsch. Afmeting 10,0 × 7,0 cm (b × h).
36. [Huizen aan den Willemspark-vijver.](#)
Foto H. Kroonder. Afmeting 10,0 × 7,0 cm (b × h).
37. [Bij Winter aan het water.](#)
Foto W. C. Pirsch. Afmeting 10,0 × 7,0 cm (b × h).
38. [Bij Zomer aan het water.](#)
Foto W. C. Pirsch. Afmeting 10,0 × 7,0 cm (b × h).
39. [Houtsnede van W. Hekking.](#) Zuidwestzijde van 't Zandpad (Koepel van den heer Wille) Afmeting 3,8 × 5,3 cm (b × h).
40. [Ruitersport in het park.](#)
Foto J. M. J. de Grijns. Afmeting 15,1 × 10,0 cm (b × h).

41. [De Muziektent.](#)
Foto W. C. Pirsch. Afmeting 15,1 × 9,9 cm (b × h).
42. [In de witte wereld.](#)
Foto H. Bickhoff. Afmeting 10,0 × 15,2 cm (b × h).
43. [Vondelkerk bij Kerstmis.](#)
Foto J. M. J. de Grijs. Afmeting 10,0 × 15,1 cm (b × h).
44. [In den vollen Zomer.](#) Foto E. van Ebbenhorst Tengbergen.
Afmeting 15,1 × 10,0 cm (b × h).
45. [Het water bij de muziektent.](#)
Foto W. Branderhorst. Afmeting 14,7 × 9,9 cm (b × h).
46. [Ingang bij de Vondelstraat.](#)
Foto H. Kroonder. Afmeting 9,9 × 7,0 cm (b × h).
47. [De groote Kastanjelaan.](#)
Foto W. C. Pirsch. Afmeting 9,9 × 7,0 cm (b × h).
48. [.....„De Zwaan, dat vrolijke waterdier”.....](#)
Foto W. C. Pirsch. Afmeting 9,9 × 7,0 cm (b × h).
49. [Naar het Hulstbruggetje.](#)
Foto H. Kroonder. Afmeting 9,9 × 7,0 cm (b × h).
50. [Houtsnede van W. Hekking.](#) Koepel ter hoogte van de
Hervormde Kerk aan den Overtoomschen Weg
Afmeting 5,0 × 3,5 cm (b × h).
51. [De Zwanen-familie.](#)
Foto W. C. Pirsch. Afmeting 15,1 × 10,0 cm (b × h).

52. [Parkzwanen in hun winterbassin.](#)
Foto A. van Dijk. Afmeting 15,1 × 10,0 cm (b × h).
53. [Vondel's Standbeeld.](#)
Foto W. C. Pirsch. Afmeting 9,9 × 15,1 cm (b × h).
54. [Gezicht op de Vondelkerk.](#)
Foto E. van Ebbenhorst Tengbergen.
Afmeting 9,9 × 11,9 cm (b × h).
55. [Houtsnede van W. Hekking.](#) Te bouwen rustplaats
Afmeting 5,0 × 3,5 cm (b × h).

Lijst van fotografen - NAFV te Amsterdam

H. Bickhoff - pagina [51](#) - In de witte wereld
W. Branderhorst - pagina [20](#), [41](#), [54](#) - Water bij muziektent
J. J. M. Guy de Coral - pagina [18](#) - Parkwachter Van Leeuwen;
Guy de Coral, medeoprichter van de NAFV en Hof-fotograaf.
A. van Dijk - pagina [24](#), [40](#), [61](#) - Parkzwanen
E. van Ebbenhorst Tengbergen * - pagina [23](#), [38](#) (2×), [53](#), [64](#)
J. M. J. de Grijs - pagina [16](#), [23](#), [24](#), [28](#), [40](#), [50](#), [52](#)
G. O. 't Hooft - pagina [30](#) - Besneeuwde abeelen
H. Kroonder - pagina [36](#), [42](#), [47](#), [55](#), [57](#) - Naar de Hulstbrug
W. C. Pirsch - pagina [9](#), [10](#), [12](#) (2×), [13](#) (2×), [15](#), [30](#), [37](#) (2×),
[47](#), [48](#) (2×), [50](#), [55](#), [57](#), [60](#), [62](#) - Vondel's Standbeeld.

* E. van Ebbenhorst Tengbergen - de naam staat bij alle foto's in het originele boek als E. van Ebbenhorst Tengberger, maar dat is niet juist (bron NAFVA).

Namenregister

1. Becker, C - pagina 15, 83
2. Boddaert, Freule E. - pagina 51
3. Boissevain, Ch. E. H. - pagina 52
4. Bonnike, J. E. J. - pagina 53
5. Bunge, Julius - pagina 15, 83
6. Burgersdijk - pagina 44
7. Castro, D. Henriques de - pagina 15, 83
8. Cramerus, E. W. - pagina 15, 83
9. Crommelin, Mr. C. A. - pagina 15, 83
10. Cuypers, P. J. H. (Pierre) - pagina 27
11. Dedel, Jhr. Mr. C. - pagina 15, 83
12. Eeghen, A. W. van - pagina 15, 83
13. Eeghen, C. P. van - pagina 15, 16, 23, 32, 33, 34, 36, 83
14. Eeghen, J. van - pagina 15, 83
15. Eeghen, S. P. - pagina 52
16. Eik, A. van - pagina 53
17. Eik, Ja. (Josua) van - pagina 15, 83
18. Fabius, professor mr. D. P. D. - pagina 52
19. Fabius, generaal A. N. J. - pagina 52, 86
20. Feith, Jan - pagina ii, iv, 77, 78
21. Fock, C. (burgemeester) - pagina 26
22. Gelder, Betty Holtrop van - pagina 53, 87
23. Geuns, A. van - pagina 15, 83
24. Gorter, A. M. - pagina 54
25. Gunning, Dr. J. H. - Wzn. - pagina 50
26. Haar, Jan ter - pagina 52
27. Hamel, Mr. J. A. van - pagina 52
28. Hartkamp, A. Th. - pagina 44
29. Heimans - pagina 51, 53
30. Hendrichs, Aug. M. J. - pagina 15, 71, 83
31. Hofdijk - pagina 44
32. Hoyack, L. - pagina 15, 83
33. Insinger, H. A. - pagina 15, 83
34. Jonker, T. - pagina 51
35. Kemper, Jkr. Mr. J. de Bosch - pagina 15, 83
36. Ketelaar, Th. M. - pagina 52
37. Lange, Mr. E. J. Everwijn - pagina 15, 83
38. Leeuwen, Van, parkwachter - [foto](#) - pagina 18
39. Lennep, Mr. Herman J. van - pagina 15, 83
40. Lennep, J. F. van - pagina 83
41. Levy, Mr. J. A. - pagina 52
42. Ligthart, Jan - pagina 51
43. Linnemann, A. - pagina 38
44. Luden, H. - pagina 15, 83
45. Luden Antzn., Johs. - pagina 15, 83
46. Melvil, F. - pagina 15, 83
47. Mendes, D. - pagina 15, 83
48. Molkenboer, Anton - pagina 46, 47
49. Neufville, A. de - pagina 15, 83
50. Oudegeest, J. - pagina 52
51. Oudermeulen, F. van der - pagina 15, 83
52. Quack, Mr. H. P. G. - pagina 52, 86
53. Raalte, Mr. E. S. van - pagina 15, 83
54. Rahusen, D. - pagina 15, 83
55. Renterghem, Dr. A. W. van - pagina 52
56. Roelvink, Herman C. J. - pagina 54
57. Rotgans, professor Dr. J. - pagina 52

58. Royer, Louis - pagina 26
59. Schaepman - pagina 44
60. Schneider, Lina - pagina 44
61. Serrurier, L. - pagina 52
62. Simons, L. - pagina 54
63. Smissaert, W. J. E. - pagina 15, 83
64. Speenhoff, J. H. - pagina 26
65. Springer, Leonard - pagina 54, 85
66. Stirum, S. J. graaf van Limburg - pagina 15, 83
67. Tex, Mr. N. J. den - pagina 15, 43, 83
68. Thijm, Alberdingk - pagina 44
69. Thijsse, Jac. P. - pagina 49, 51, 84
70. Treub, professor Dr. M. W. F. - pagina 52, 85
71. Tours, J. A. - pagina 51
72. Veer, de - pagina 44
73. Velde, Mej. C. P. van Asperen van der - pagina 51
74. Velthuijsen Jr., G. - pagina 51
75. Verkouteren, Dr. M. J. - pagina 15, 83
76. Vliegen, W. H. - pagina 52
77. Vondel, Joost van den - pagina 26, 27, 43, 52
78. Vorstius, T. - pagina 53, 87
79. Vos, Jac. de - Jac.zn. - pagina 15, 83
80. Vollenhoven, Dr. H. van Beeck - pagina 15, 83
81. Vollenhoven, Mr. J. Messchert van - pagina 16, 83
82. Vrij, C. - pagina 51, 86
83. Wertheim - pagina 44
84. Westerwoudt, Mr. F. Th. - pagina 15, 83
85. Wibaut, F. M. - pagina 52
86. Zocher, J. D. en L. P. - pagina 17, 21

87. Zweers, Bernard - pagina 54

Jan Feith - schrijver van dit boek

Jonkheer Johannes (Jan) Feith, Amsterdam, 12 mei 1874 - Den Haag, 2 september 1944.

Was een Nederlands journalist, schrijver, tekenaar en boekbandontwerper. Feith was een telg uit het adellijk geslacht Feith. Na de Haarlemse Hogere Burgerschool te hebben doorlopen, studeerde hij aan de Handelsschool in Amsterdam. Hij had verschillende banen tot hij in 1898 besloot journalist te worden. Als schrijver produceerde Feith romans, toneelstukken en jongensboeken.

Hij publiceerde ook onder het pseudoniem:

Siegfried Granaat, Chris Kras Kz. en Chris Kras, Kzn.

Publicaties vanaf 1890 tot en met 1914. In 1914 kreeg hij de opdracht het boek 'Ons Gouden Vondelpark' te schrijven.

Het rijwiel (1890); Reis naar de Levant (1894); Wielrijders (scheurkalender) (1895); Bloemen-Corso (1896); De houten poppetjes (1899); Het boek der sporten (1900); Pillen voor Joe (1900); Uit het land van hertog Hendrik (1900); Zondeval (1901); Engelsche kronings-idylle (1902); Ter zonne (1902); Schetsen van een journalist (1905); Kostwinners (1906); Uit Piet's vlegeljaren (1906); De geschiedenis des vaderlands (1906); Op het dievenpad (1907); De wereld om (1907); In de Amsterdamsche jodenbuurt (1907); Ons eigen land (1908); Zwerftochten (1908); De reis om de wereld in veertig dagen of De zoon van Phileas Fogg (1908); Op het Amstelveld (1909);

Het verhaal van den dief (1909); De geheimzinnige uitvinding, of de tovermacht van een H.B.S. jongen (1909); Een week als vliegensch (1910); Het valsche Russische goud (1910); Groot toerisme (1910); De Afrika-reiziger (1910); Misdadige kinderen (1911); Waar wij zijn en wat wij zagen 'Amsterdam' (1911); Waar wij zijn en wat wij zagen 'Den Haag en Scheveningen' (1911); De avonturen van Flip en zijn speurhond (1912); Billy Gedenkschriften van m'n chauffeur (1912); Aviator (Roman van een) (1912); Zieke kinderen (1913); Met den Maas-Buurtspoorweg (1913); Twee kleuters in een vliegmaschine (1914); Alpen-wintersport (1914); Ons gouden Vondelpark (1914); Oorlogs A B C (1914); Onze zuinigheids manie (1914). Hierna publiceerde hij nog vele werken tot in 1942.

Bron: Wikipedia 18 november 2012 om 20:17.

Lijst van bomen, heesters en planten

Abeel - pagina 30 (foto 9.2), 61, 74, 75

Amandel - pagina 61

Ahorn of Esdoorn - pagina 61, 66

Berberis - pagina 61

Beuk - pagina 66

Chineesch klokje (Forsythia) - pagina 61

Den - pagina 69

Eik - pagina 64, 66

Els - pagina 60

Esch en Goudesch - pagina 66

Gewone Kamille - pagina 60

Gouden regen - pagina 61

Hazelaar - pagina 69

Hulst - pagina 62

Iep of Olm - pagina 60, 66

Italiaansche -, Zwarte -, Canadeesche populier - pagina 61

Jasmijn - pagina 61

Kamperfoelie - pagina 61, 64

Kastanje - pagina 61

Kerse- en Pruimeboom - pagina 61

Kornoelje - pagina 61, 69

Krokusjes - pagina 61

Linde - pagina 64

Lijsterbes - pagina 61

Magnolia - pagina 62

Meidoorn - pagina 61

Olm of Iep - pagina 60, 66

Pere- en Appelboom - pagina 61

Platanen - pagina 66

Ribes - pagina 61

Rhododendron - pagina 61, 69

Rozen - pagina 62, 69

Seringen - pagina 61

Sneeuwbal en Gelderse roos - pagina 64

Sneeuwbes - pagina 69

Sparren - pagina 69

Tamarisk - pagina 66

Taxus - pagina 69

Thuya - pagina 69

Vlier - pagina 60, 64

Vuurdoorn - pagina 66

Wilgen - pagina 66

Colofon

Beschikbaarheid

Deze digitale publicatie is gratis beschikbaar voor persoonlijk gebruik. Het is een heruitgave van het originele boek ONS GOUDEN VONDELPARK, geschreven door Jan Feith in 1914 en geproduceerd als digitale publicatie door Hans Homburg.

Codering

De tekst staat in de oude spelling van 1914 en vermeende zetfouten zijn gecorrigeerd. Gebruikt lettertype: Georgia.

Ontstaansgeschiedenis

Het schrijven van de teksten en het bewerken van foto's en tekeningen is in februari 2012 gestart en ruim een jaar onderbroken door de productie van het boekje *In het Vondelpark 1901* van Heimans en Thijssse, in de periode juni 2012 tot augustus 2013. Het vervolg van dit boek startte vanaf 10 november 2013 en is in februari 2014 afgerond.

Correcties in de digitale tekst

Pagina 15: origineel: verspeiden
correctie: verspreiden

Pagina 26: origineel: Rooyers' ontwerp ...
correctie: Royers' ontwerp ...

Pagina 34: origineel: C. P. Van Eeghen
correctie: C. P. van Eeghen

Pagina 37: origineel: En inderdaad, het ver reeser, ...
correctie: En inderdaad, het verrees er, ...

Pagina 41: origineel: Laten kwam men het Bestuur ...
correctie: Later kwam men bij het Bestuur ...

Pagina 52: origineel: van Hamel citeert Vondel ...
correctie: van Hamel citeert Vondel ...
origineel: zenuw-specialiteit Dr. A. W. van R...
correctie: zenuw-specialist Dr. A. W. van R...

Pagina 60: origineel: natuur-kenner E. Heymans ...
correctie: natuur-kenner E. Heimans ...

Pagina 61: origineel: de boodschap in stad verkondigen ...
correctie: de boodschap in de stad verkondigen ...
origineel: Ribus
correctie: Ribes

Pagina 64: origineel: Van de Flier en Kamperfoelie ...
correctie: Van de Vlier en Kamperfoelie ...

Pagina 69: origineel: Elsen
correctie: Elzen

Fotograaf: origineel: E. van Ebbenhorst Tengberger
correctie: E. van Ebbenhorst Tengbergen

Opmerkelijk in het originele boek

Pagina 6: Op 14 April van het jaar 1914 bestaat ons "Vondelpark" ... dus vijftig jaar. Hij bedoelde dat de Vereeniging 50 jaar bestond. Op 15 juni 1865 werd het park geopend en bestond in 1915 50 jaar. Zie ook pagina 80; de woorden van de voorzitter.

Pagina 13: Vierentwintig namen van goed-Amsterdamsche klank ... In de ‘alphabetische opsomming’ staan niet 24, maar 32 namen. *Tekst niet gewijzigd.* Mr. J. F. van Lennep is in de opsomming niet afgedrukt, terwijl hij wel tot de eerste Commissie behoorde; het waren totaal 34 oprichters, de burgemeester, als ere-voorzitter, meegerekend. J. F. van Lennep is in de woordenlijst opgenomen. Bron: Vondelpark Verslag 1864-1892. April 1892.

Pagina 15: Fototitel - Onder den kastanje *bij de muziektent* Waarschijnlijker: *tegenover het Paviljoen.*

Pagina 20: Algemeen Handelsblad van 16 Juni 1865 pag. 5/6.

Pagina 31: De houtgravure 9.3 is dezelfde als op pagina 6.

Pagina 32: toentertijd - is juiste schrijfwijze, niet ‘toendertijd’.

Pagina 33: ... amper valt deze dan ook op onder die van het twintigtal oprichters. *Tekst ongewijzigd gelaten.* Het waren totaal 34 oprichters. Onder de 1^e circulaire van de PARK-COMMISSIE van 12 Januarij 1864 stonden alle 34 namen.

Pagina 36: lose wandelwegen ...

Betekenis ‘lose’: waarschijnlijk bochtige paden.

... lag het Park daar dan eindelijk, na een kwart eeuw, voltooid. *Tekst ongewijzigd gelaten.*

Het waren van het voorjaar 1864 tot het voorjaar 1878, totaal 14 aanlegjaren.

Opleveringen van het park in 4 delen in de jaren 1865, 1867, 1872 en 1877/1878.

Onderzoek bij Stadsarchief Amsterdam

Van 10 december 2013 t/m 26 februari 2014 heb ik onderzoek verricht bij het Stadsarchief Amsterdam, Vijzelstraat 32, naar de achtergronden en bijzonderheden van dit boek in:

toegangsnummer: 352 (deels) incl. inventarisnummer 156;

toegangsnummer: 30578 inventarisnummer 518;

toegangsnummer: 291 (Architectenbureau Baanders).

Bestuursvergaderingen in relatie tot het 50-jarig bestaan

In 1913 werd er vijfmaal vergaderd: februari, 29 mei, 9 juli, 22 september en 13 november.

In het verslag van 13 november 1913 staat geschreven:

“De Voorzitter spreekt over de aanstaande herdenking van ons 50 jarig bestaan. 14 April 1914 bestaat de Vereeniging 50 jaar, 15 Juni 1915 is het Park 50 jaar geopend. Hij deelt mede dat de Heer Feith een feestboekje zal schrijven en dat de architect Baanders een „herdenking” voor de oprichters in het park zelf ontwerpt.”

[H. A. J. Baanders heeft in 1913 een voorstel ingediend voor een monument voor de oprichters, maar dat is niet uitgevoerd. Op pagina 91 staat een afbeelding van het ontwerp.]

In het verslag van 8 mei 1914 staat onder andere geschreven:

“14 April is het 50 jarig jubilé herdacht. Een gedenkboek van de hand van Jan Feith is verschenen. Dit boekje kost f 3000,- (inbegrepen f 300,- honorarium)” en

“Het personeel heeft gratificatie ontvangen.”

Ontwerp boekomslag

De letters van de titel ONS GOUDEN VONDELPARK en het stadswapen zijn met de hand getekend door Jan Feith. Het ontwerp is 2× ware grootte gemaakt; de gehele titel en het stadswapen vormen één tekening.

Hieronder de pentekening (geretoucheerde versie door Hans Homburg) van het stadswapen van Amsterdam zoals het op het boek gedrukt is.

Het stadswapen Amsterdam van de voorkaft, ware grootte op het boek, 53 mm breed

Linnen kft

De linnenstructuur van de boekomslag kent twee versies. De ene heeft de hoofd-linnenstructuur-lijnen vertikaal en de andere versie heeft deze horizontaal. De kft van deze laatste versie is opgenomen in dit digitale boek.

Tik op de kft voor een vergroting.

De voorgeschiedenis van het Vondelpark

Uit het krantenartikel van de Nieuwe Amsterdamsche Courant - ALGEMEEN HANDELSBLAD, 10 januari 1914, No. 27571 Editie van 4 uur, pagina's 5 en 6 met de titel „Het gouden Vondelpark.” I., enkele korte citaten:

“De tiende aflevering van den zoveelsten jaargang van het „Nederlandsch Magazijn” [±1867] ligt vóór ons! Een aflevering met houtsneeplaatjes van Hekking als opluistering van een artikel van Witkamp over „Het Rij- en Wandelpark te Amsterdam.”

“Want, nietwaar, bij een beschouwing over ons Vondelpark, dat eerlang zijn gouden feest zal vieren, behoort een stukje geschiedenis en liever dan te gaan snuffelen in duffe archieven en den lezer een opeenstapeling van cijfers en namen voor te leggen, halen we aan, wat de gemoedelijke Witkamp schreef bij de fijne houtsneden.”

“Het denkbeeld, zegt hij, om bij Amsterdam een wandelplaats aan te leggen, is naar het schijnt, niet vroeger ter sprake gekomen, dan toen de uitleg van 1657 de stad van een oppervlakte van 431 bunders tot eenen van ruim 726 bracht.

In Januari 1682 echter werd eerst vastgesteld om het deel van den nieuwen uitleg tusschen Muider- en Rapenburgergracht tot tuinen uit te geven en de breede lanen sierlijk met geboomte te beplanten. In weinig jaren was de plek bevallig herschapen en Daniël Willink bezong haar als het Amsterdamsche Tempe.

..... een heerlijk Lustprieel,

Dat uitmunt als een schoon bosschaadje.”

“Inderdaad bevatte de Amsterdamsche Plantaadje menige schoone plek, doch de regelmatige aanleg, de hoge schuttingen en muren en niet het minste 't gewoel bij eetkramenen tal van geringe herbergen onthield haar dat landelijk aanzien, dat een vereischte is om Gods heerlijke natuur te genieten.

Koning Lodewijk [Lodewijk Napoleon, koning van Holland 1806-1810], die grootsche plannen koesterde voor de verfraaiing van Amsterdam, wilde hier een koninklijken tuin doen aanleggen, doch hoewel hij reeds duizenden heesters en bloemen van Haarlem naar Amsterdam had doen overbrengen (ze werden bewaard in den tuin van het Trippenhuis [Kloveniersburgwal 29]), werd dit voornemen niet volvoerd.

Intusschen begon men onder zijn regeering de hoge muren der wallen te slechten en in wandeldreven te herscheppen, waaraan wij allereerst de wandeling bij de Weesper- en de Muiderpoorten en later die bij de Wetering-, de Willems- en de Zaagmolenpoorten te danken hebben.

Maar voordat de meesten dezer wandeldreven ontstonden, was door den advocaat mr. F. A. [Floris Adriaan] van Hall (later minister van financiën en buitenlandsche zaken) het plan ontworpen om een uitgestrekt park aan Amsterdam toe te voegen, dat waardig zou zijn nevens den Haarlemmerhout en het Haagsche Bosch genoemd te worden.

Zijn broeder, de ingenieur Van Hall, maakte een ontwerp en koos daartoe het noordelijke gedeelte van den Binnendijkschen Buitenveldertschen polder, de streek ten zuiden van den Overtoomschen weg. Het nieuwe park zou een begin nemen tegenover de Leidsche poort en zich uitstrekken tot den Veendijk of den straatweg, die van den Overtoom naar 't dorp Amstelveen geleidt.

Doch het bleef bij het plan; want hoezeer verschillende aanzienlijken hun medewerking beloofden om het te verwezenlijken, er deden zich zoovele zwarigheden voor, dat mr. Van Hall zijn ontwerp in de portefeuille liet rusten [$\pm$ 1830-1834].

Omstreeks dertig jaren later was het, dat het ontwerp van een ander verdienstelijk stadgenoot, den heer C. P. van Eeghen, gelukkiger slaagde. Bij den aanvang van 1864 vereenigde hij zich met eenige andere notabelen, om der hoofdstad een nieuw Rij- en Wandelpark te schenken.

En ook nu vestigden men voor den aanleg het oog op de strook ten zuiden van den Overtoomschen weg, als die welke het middelpunt der stad het naast is, en het naast tevens aan twee der fraaist beplante wegen van Amstelland, den Amstel- en den Veendijk.

Den zesden Januari, j.l. Dinsdag een halve eeuw geleden, aanvaardde een uitvoerende Commissie haar werk en den 12en Januari, dus Maandag a.s. vóór vijftig jaar, werd in ruim 4000 exemplaren een circulaire verspreid, waarin bijdragen werden gevraagd voor de stichting van een park in de nabijheid van het Leidsche Bos.

En wij laten hier de namen volgen van de vier-en dertig Amsterdammers, die hun naam gaven aan het goede doel en die allen groter of kleiner financieele offers brachten. Het waren:

1. Mr. J. Messchert van Vollenhoven, voorzitter;
2. C. P. van Eeghen, vice-voorzitter; [vice-Pres.]
3. J. A. van Eik, [bedoeld wordt Ja. van Eik - Josua van Eik]
4. C. Becker en
5. mr. H. J. van Lennep (leden v.d. uitvoerende commissie);
6. mr. E. J. Everwijn Lange en
7. D. Rahusen (penningmeesters);
8. mr. N. J. den Tex en
9. C. A. Crommelin, [Secretarissen]
10. J. Bunge,
11. D. Henriques de Castro Mzn.,
12. E. W. Cramerus,
13. jhr. mr. C. Dedel,
14. A. W. van Eeghen,
15. J. van Eeghen,
16. A. van Geuns,
17. Aug. M. J. Hendrichs,
18. L. Hoyack,
19. H. A. Insinger,
20. jhr. mr. J. de Bosch Kemper,

21. mr. J. F. van Lennep,
 22. H. Luden,
 23. J. Luden van Stoutenburg,
 24. F. Melvil,
 25. D. Mendes,
 26. A. de Neufville,
 27. F. van der Oudermeulen,
 28. mr. E. S. van Raalte,
 29. W. J. E. Smissaert,
 30. S. J. graaf van Limburg Stirum,
 31. dr. M. J. Verkouteren,
 32. dr. H. van Beeck Vollenhoven,
 33. Jac. de Vos Jacszn. en
 34. mr. F. T. Westerwoudt. [mr. F. Th. Westerwoudt]
- Einde korte citaten [±1867] uit de krant van zaterdag 10 januari 1914.”

Bestuursleden op 1 januari 1914

In het krantenartikel van de Nieuwe Amsterdamsche Courant - ALGEMEEN HANDELSBLAD, 11 januari 1914, No. 27572, pagina 6 met de titel „Het gouden Vondelpark.” II., een kort citaat met de namen van het toenmalige bestuur:

“Hier volgen de namen van de tegenwoordige bestuursleden van het Park: A. G. van Lennep, C. A. den Tex, jhr. H. M. Huydecoper, mr. Chr. P. van Eeghen, jhr. mr. W. F. Röell en C. M. van Rijn. De voorzitter, de heer C. W. R. Scholten Jr., is, helaas, dezer dagen [op 7 januari 1914] der Vereeniging door den dood ontvallen.”

Onder het artikel de initialen: A. E. Z. Einde citaat.

Bekende stadgenoten geven hun mening

Op de vraag van de redactie van het ALGEMEEN HANDELSBLAD: “Wat het oordeel was over het jubilerende Vondelpark.”, stuurden 43 bekende Amsterdammers een reactie in. In drie afleveringen van de Nieuwe Amsterdamsche Courant - ALGEMEEN HANDELSBLAD van 10, 11 en 17 januari 1914, N^o.’s. 27571, 27572 en 27578 werden deze afgedrukt.

Jan Feith schreef een bloemlezing en citeerde voor een deel uit al deze reacties in zijn boek. Hieronder een eigen selectie.

De eerste 3 personen zijn auteurs die de *Geïllustreerde Flora van Nederland* hebben gemaakt, vanaf 1899 door E. Heimans & Jac. P. Thijsse, vanaf de 2e druk in 1909 samen met Dr. H. W. Heinsius. Op de laatste editie, de 23e druk van 1994, staan deze drie personen op de brede rug van de flora, samen met de auteur Dr. J. Mennema, die met 6 medewerkers, de laatste druk hebben gemaakt, uitgegeven door Uitgeverij Versluys bv, Baarn. Hieronder enkele citaten uit het hele krantenartikel:

Jac. P. Thijsse - (*cursieve tekst is in het boek opgenomen*):

“Ik ben er dankbaar voor, dat ’t Vondelpark is gesticht, dankbaar vooral jegens de familie, die in ’t eerst voor ’t grootste deel de kosten heeft gedragen, onbekommerd om den geringe steun, dien ze van de overige Amsterdammers ontving.”

“In de eerste dertig jaren van zijn bestaan was ’t park een schitterend bewijs er voor, hoe door doelmatige beplanting de vogelwereld van het woud naar de stad gelokt kon worden, later werd het door inbouwing, door de eischen van het verkeer al armer en armer. Verschillende boomen hebben er een flinke

ontwikkeling gekregen maar raken ook nu in het gedrang, doordat de paden niet verlegd kunnen worden. ’t Is er nu tamelijk triest.

Maar zijn dienst heeft het gedaan. Wij weten nu, dat Amsterdam de heerlijkste parken kan hebben, die men zich kan voorstellen, zoo men slechts werkt met oordeel en met ruime middelen. Liefde en geld; daar is ’t ook mee begonnen.”

E. Heimans - (deze tekst staat niet in het boek):

“Zij die het Vondelpark geschapen hebben of het in stand hebben gehouden, weten maar half wat een weldaad zij hebben bewezen aan de velen, die tusschen ’80 en ’90 uit hun mooie landelijke geboorteplaats om een betere positie naar Amsterdam trokken; deze vonden in het Vondelpark een niet versmaade vergoeding voor het, gemis aan natuurgenoet, dat zij voortaan moesten missen.

Het Vondelpark is sedert wat klein geworden, het is te eng omgebouwd, het is ’s zomers te vol en te druk, maar nog is het, voor wie het weet te gebruiken, een onschatbaar terrein voor studie en zuiver natuurgenoet.

Voor al in de vroege ochtenduren in voorjaar en herfst is het een weelde er te wandelen, ook voor wie vrijere en grootschere natuur kennen. Het Vondelpark is een voorbeeld geweest, het is nu een rijp park; de bodem laat niet toe, dat het eens een Haagsch Bosch, een Sonsbeek of een Haarlemmerhout wordt, het blijft een park, maar het mag nog altijd gezien worden, het is in zijn soort een prachtpark en mettertijd ligt het midden in de stad, dan is het iets moois en goeds dat nergens in ons land in die mate en in die schoonheid te vinden is.”

Dr. H. W. Heinsius - (deze tekst staat niet in het boek):

“Ge vraagt mijn oordeel over het Vondelpark; ik kan dit niet beter weergeven, dan door het volgende,

Men richte hoe eer, hoe beter een standbeeld op voor den Amsterdammer, die den stoot heeft gegeven tot de stichting van dit onvolprezen oord!”

Leonard A. Springer - (*cursief is in het boek opgenomen*):

“U vraagt mijn oordeel van het Vondelpark? Schitterend is dit niet, doch als men er ooit een gedenkteken wil oprichten voor lieden, die iets goeds tot stand brachten voor de gemeenschap, dan zou het moeten zijn voor de mannen die in 1864 het initiatief namen tot oprichting van een Rij- en Wandel-park. Dit park, in 1864 [1865] geopend en in 1867 als Vondelpark gedoopt, is het beste geschenk dat zij Amsterdam konden schenken.”

“Geen opvoedender en gezonder uitspanningsoord voor ’t volk dan zulk een park. Na volbrachte dag- of weektaak zich te kunnen vermeien in de open lucht, te midden der heerlijke voortbrengselen van de goddelijke natuur, zou het grootste genot zijn, dat men zich denken kan, als men ’t weet te waardeeren.”

“Jammer, dat de Amsterdammers van die waardering zoo weinig blijk geven. Zooals het Vondelpark (zelfs na de verandering aan den hoofdingang) er uit ziet, spreekt alles er thans, van een slechten financieelen toestand der kas en een slecht technisch beheer. Ik heb als oud-Amsterdammer het Vondelpark van meet af aan zien worden, maar ook zien verworden,

door de weinige zorg die er aan besteed wordt, en de bandeloosheid van ’t publiek, dat in onze landstreek zoo slecht weet hoe men zich in een park moet gedragen.

Laat de Amsterdammers toch eens wat meer gevoelen, voor wat men voor 50 jaren voor hun gedaan heeft. Had men toen gedacht: Waarom zou ik planten, ik zie de boomen niet meer groot, dan zouden wij nu niet kunnen wandelen in dat heerlijke plekje, dat toen een unicum was voor heel Amsterdam. Het is of de Amsterdammers ongevoelig zijn geworden voor hun park, en er niets voor over hebben.”

Dr. M. W. F. Treub - (deze tekst staat niet in het boek):

“Amsterdam heeft slechts één gebrek. Het mist in zijn onmiddellijke nabijheid bosschen, die gelegenheid bieden tot wandelen. Voor zoover dit gebrek door parkaanleg is te verhelpen, heeft het Vondelpark dit op niet genoeg te waardeeren wijze gedaan. Wie eenige jaren in de Vondelparkbuurt heeft gewoond, weet èn uit eigen ervaring èn uit aanschouwing welk een groot genot en welk eene ontspanning een wandeling in het Vondelpark vóór of na den arbeid geven kan. Zeker, een natuurbosch zou nog meer genot en ontspanning bieden. Maar..... quand on n’a pas ce qu’on aime, il faut aimer ce qu’on a [1]. De Amsterdammers hebben alle reden aan het Vondelpark een goede plaats in hun hart te geven.”

[1] als je niet hebt waar je van houdt, dan moet je houden van wat je hebt.

Mr. H. P. G. Quack - *(cursief is in het boek opgenomen):*

“Toen ik, in den winter van 1863/1864 in Den Haag vrij eenzelvig woonde, kwam mijn beste en liefste vriend Nicolaas den Tex uit Amsterdam herhaaldelijk tot mij over, en spraken wij samen telkens over de creatie, die hij onder en met den heer C. P. van Eeghen ondernam, om in Amsterdam een behoorlijk wandelpark voor het volk in het leven te roepen. Sinds ik, na enkele verhuizingen, weder in Amsterdam ben teruggekeerd, is dit tot stand gekomen park voor mij de verkwikking van mijn leven, weerspiegeling van al mijn gemoedsaandoeningen geweest. Ik herdacht al wandelend op die paden mijn te vroeg gestorven vriend. In elk der lanen of zijpaden hoorde ik als het ware een echo van zijn stem. Ik zocht en vond dáár een opwekking tot nieuwe, frissche levenskracht en moed. Hoe schoon is het „geheel” van dat Vondelpark geworden, hoe tooverachtig en kleurrijk het „ensemble”! Wat is er een afwisseling van toon en beweging in het gesuis der geluiden en het getril van het licht! Hoe koel is de schaduw, hoe lokkend het getjilp en gefluit der vogels! Hoe statig spreiden aan den oever der vijvers de boomen haar breedgebladerde takken over het water! Van elke schijnbare hindernis heeft de meesterlijke tuin-architect een bekoring weten te maken.”

“En wat op alles de kroon zet is het feit, dat het gansche Amsterdam in dit park gaat om adem te halen.”

“Kom des Zondags, op een schoonen dag, in het Vondelpark, gij zijt er – denk aan Elisa den Profeet – waarlijk „in het midden uws volks”.”

C. Vrij - Het hoofd der school,
(deze tekst staat niet in het boek):

“De school van de „Nieuwe Schoolvereeniging” heeft groote verplichtingen aan het Vondelpark. Toen onze school nog gevestigd was in de Vondelstraat hebben onze leerlingen, kleinen en grooten, er heerlijk gespeeld in de schoolpauzen, zijn er prettige plantkunde-lessen gegeven, werden er dekameters en hectometers uitgezet, hebben leerlingen en onderwijzers er genoten van de mooie herfsttinten en zijn er sleeppartijen en veldslagen met sneeuwballen georganiseerd.

De „katjes”, het speenkruid en de crocussen in het middenperk waren weer de lenteboden en als het in den zomer zoo warm kon zijn in de school, was er zooveel koelte onder het zwaar geboomte, dat het „vrije kwartiertje” wel eens een „boerenkwartiertje” werd.

Na onze verhuizing naar de Jan Luykenstraat gevoelden we zoo zeer het gemis aan het gastvrije Vondelpark, dat we niet gerust hebben, voor we in het bezit waren van een dure speelplaats, waar de groteren thans de schoolpauzen doorbrengen, maar de kleintjes weten allen te vertellen, hoe „fijn” het is te spelen in de kleine laantjes van het Vondelpark en allen kennen den vriendelijken groet: „Dag kippetjes!” van den populaireren boschwachter „Haantje” [Piet van Leeuwen].”

A. N. J. Fabius - oud-stelling-commandant - Generaal,
(cursief is in het boek opgenomen):

“Het Vondelpark heb ik gekend in zijn prilste jeugd, nog eer Vondel er een plaats kreeg. Ik heb er de eerste boomen zien

planten, den vijver zien traceeren; en ik heb het zien vergrooten, van het eertijds smalle plantsoen tot de lustwarande van nu. Veel heb ik er genoten, te voet en te paard, op de schaatzen en op het rijwiel, en steeds heb ik het bewonderd, zoowel in zijn wintertooi, als in zijn zomerpracht; in zijn heerlijke kleurenweelde van den herfst evengoed als in zijn zoete betovering onder de teere lentewade.”

“Eens heb ik er gewandeld met een veel ouderen stadgenoot en een platteland. „Van wien is toch dit park?” vroeg deze. „Van mij en van andere Amsterdammers”, antwoordde de stadgenoot, met een beetje trots rondschouwende, want hij had van den eersten dag af zijn geldende bijdrage geofferd, en zóó had ook hij aan deze heerlijkheid meegewerkt.

Hoevele Amsterdammers zouden het Park nog meer waarderen, wanneer zij eveneens konden getuigen, dat het voor een deeltje ook hun toebehoorde.”

T. Vorstius - paardenliefhebber,
(deze tekst staat niet in het boek):

“Voor alle Amsterdammers zonder onderscheid is de stichting van het Vondelpark als een geluk te beschouwen; op dit heerlijk plekje natuur kan een ieder ontspanning genieten van zijn dagelijkschen arbeid.

De bijzonder fraaie aanleg met schoone waterpartijen, zeldzame boomsoorten en goed gekozen heestergroeperingen moet veredelend werken en de natuur leeren liefhebben.

Daarom moeten zij, die het park voortdurend vernielen, beschadigen en verontreinigen er met groote gestrengheid uit

verwijderd worden, hetgeen tot nu toe niet het geval is geweest.”

Betty Holtrop van Gelder - actrice en schrijfster

(Uit het ALGEMEEN HANDELSBLAD van 11 januari 1914 geciteerd en zoals hieronder met de titeltekst uit de TILBURGSCHE COURANT van 30 januari 1914.)

STEMMING IN DE NATUUR.

Bij gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het Vondelpark te Amsterdam hield het „Handelsblad” dezer dagen een soort enquête over wat bekende mannen en vrouwen van het park denken. We pikken er volgend treffend briefje uit.

Het citaat uit het ALGEMEEN HANDELSBLAD van 11 januari 1914 (*cursief is in het boek overgenomen*):

“In den vroegen ochtend, in den laten namiddag als de tredmolen van ons bestaan ons soms een oogenblik ruste gunt, en je dan niet te moe bent om te genieten, is het Vondelpark een uitverkoren plekje. Dáár vergeet je tooneel en al den aankle-ve van dien, vergeet je gelukkig soms je zelve; dáár is het mogelijk, je te verbeelden dat je gelukkig zou kunnen zijn met bloemen, boomen, vogels, lucht! Echte, geen geschilderde! En wat herinneringen leven daar op!... Ik zie er mijn moeder zitten, diep in zwart, op een bank vlak vóór het bruggetje. Ik was zes jaar, had iets wits aan, holde om de bank, over de brug... gooide brood voor de eendjes!... Zestien: ik wandel er door de hoge schaduwvolle lanen... „hij” is nu mijn man!

...Vijf-en-twintig; ...met de drie kinderen op het grasveld bij het melkhuisje... we plukken bloemen... en krijgen een standje van den boschwachter! Later: mijn jongste, roofridder, speelt er Indianenhoofdman; hij rent door een boschje – een oerwoud in Amerika, – en ik maan hem tot orde en kalmte!... Dezen zomer: wij drinken een kopje koffie in het Paviljoen; wij, dat zijn mijn man, ik, mijn dochter en aanstaanden schoonzoon... we zwijgen... en zien ons leven in gedachte voorbijgaan....

Heerlijk, zalig, melancholiek Vondelpark!...”

Einde citaat uit de Nieuwe Amsterdamsche Courant -
ALGEMEEN HANDELSBLAD van 17 januari 1914.

Bestuursleden op 30 januari 1914

Jhr. A. G. van Lennep (voorzitter),
C. A. den Tex (secretaris),
G. C. van der Wall Bake (penningmeester),
C. M. van Rijn,
Jhr. mr. W. F. Röell,
Mr. Chr. P. van Eeghen.

Bron: No. 20195. DE TIJD dinsdag 3 februari 1914 pagina 6.

Voorzitters van de Vereeniging 1864-1954

C. P. van Eeghen (1864-1889)
E. J. Everwijn Lange (1889-1908)
C. W. R. Scholten Jr. (1908-1914)
Jhr. A. G. van Lennep (1914-1921)
Mr. Chr. P. van Eeghen (1921-1954).

In het Nieuws van den Dag, No. 13669, woensdag 1 juli 1914, staat een aankondiging van een bijzonder concert; citaat:

50-jarig bestaan van 't Vondelpark.

Het muziekgezelschap »Soli Deo Gloria« (Dir. A. van Beer-schoten) geeft Donderdag 2 Juli, des avonds te 7 uur, een concert in het Vondelpark. Dit concert wordt het bestuur aangeboden ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het park[bestuur].

De jaren 1914-1918

Na de viering van het 50-jarig jubileum van de Vereeniging tot Aanleg van een Rij- en Wandelpark te Amsterdam, ontstond er na ruim 2 maanden, vanwege de moordaanslag op Frans Ferdinand van Oostenrijk en zijn vrouw in Servië te Serajewo op 24 juni 1914, een zeer gespannen situatie in de wereld.

Op 28 juli 1914 verklaarde Oostenrijk-Hongarije de oorlog aan Servië en verschillende landen werden betrokken bij deze oorlog en dit veroorzaakte de omvangrijke Eerste Wereldoorlog die tot 11 november 1918 duurde.

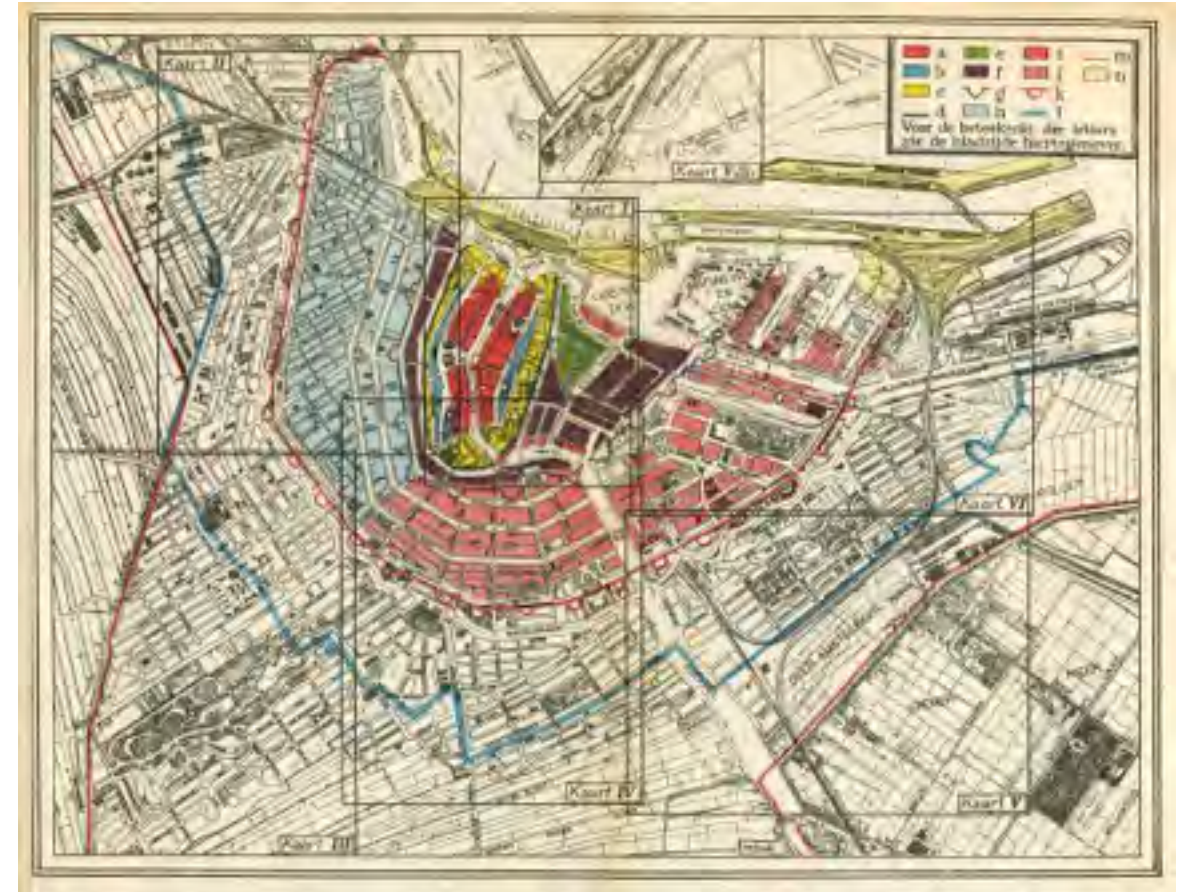
Elf landen, waaronder Nederland in augustus 1914, verklaarden zich onzijdig en 34 staten waren met elkaar in oorlog.

Historische kaart van Amsterdam omstreeks 1913

Uit het boekje *Amsterdamsche Straatnamen*, geschreven door A. Margaretha van Gelder en uitgegeven door P. N. van Kampen & Zoon Amsterdam 1913, is een kaart overgenomen van Amsterdam die de uitbreidingen van de stad laat zien.

Verklaring legenda

- a. Uitgebreidheid der stad volgens het charter van 1342.
- b. Idem op het einde der 14^e eeuw.
- c. Idem in het midden der 15^e eeuw.
- d. De stadsmuur van het laatst der 15^e tot het laatst der 16^e eeuw.
- e. Vergrooting van 1585.
- f. Idem van 1593.
- g. De 12 bolwerken van de tweede helft der 16^e tot het begin der 17^e eeuw.
- h. Vergrooting van 1612.
- i. Grond aangeplemt (en bebouwd) in de eerste helft der 17^e eeuw.
- j. Vergrooting van 1658. (Gedeeltelijk eerst bebouwd in de 18^e eeuw.
- k. De 26 bolwerken, in den loop van de 19^e eeuw geslecht.
- l. Grens der gemeente tot 1896, ongeveer dezelfde als de grens der voormalige jurisdictie.
[Lichtblauwe grenslijn: Nieuwer-Amstel tot 1 mei 1896]
- m. Gemeentegrens sedert 1896.
- n. Grond aangeplemt (en bebouwd) in den loop der 19^e eeuw.

Historische kaart Amsterdam uit het boekje *Amsterdamsche Straatnamen*, geschreven door A. M. van Gelder. Uitgave: P. N. van Kampen & Zoon, Amsterdam 1913

De kaart van het Vondelpark omstreeks 1913

Enkele kenmerken op de kaart Vondelpark en omgeving 1913. Het Rosarium bestond nog niet. [Pas in 1936 werd het eerste Rosarium aangelegd naar ontwerp van Jello Jongsma en deze werd in ±1958 vervangen door het zeshoekige ontwerp van de gemeente-architect Egbert Mos]. Het Snoephuisje bij de ingang Amstelveenseweg was nog niet gebouwd [1935]. Een Theehuis in chaletstijl staat op de plek waar later het Blauwe Theehuis werd gebouwd [1937], en de moderne smalle blauwe brug kwam veel later [1956]. De waterpartij in het Vondelpark vanaf de Stadhouderskade, nog zichtbaar op deze kaart, werd eind 1913 gedempt. De huidige Koeienweide en Schapenweide waren nog niet omringd door water. De beelden van Joost van den Vondel [1867] en langs de Stadhouderskade de Amsterdamsche Stedemaagd [1883] waren de enige kunstwerken in het Vondelpark. Het Stoomgemaal aan de Amstelveenseweg pompte het water uit de parkvijvers via de Veerstraat naar de Schinkel. De Van Baerlestraat kwam uit bij de parkingang, en de Eerste Constantijn Huygensstraat eindigde bij de Vondelstraat. Pas in 1939 werd de bouw van de Vondelbrug gestart en deze werd op 16 oktober 1947 geopend.

Onder de De Lairesestraat liggen nog weilanden, eveneens weilanden ten westen van de Schinkel. In het Willemspark staan nog maar enkele villa's. De Zocherstraat heeft zijn contouren gekregen, de straatnaam was nog niet gegeven, vanaf 1918 reed de tram door deze straat. Het Broekerhuis met tuin [1882] ligt aan de Amstelveenseweg 122 bij de Schinkelkade. De Anna Vondelstraat kreeg later de juiste naam Anna van den Vondelstraat. De Korte Van Eeghenstraat heette Van Eeg-

Kaart III + deel IV. Vondelpark en omgeving, omstreeks 1913 uit het boekje Amsterdamsche Straatnamen van A. M. van Gelder - Bewerkt in 2014 H.H.

hen Dwarsstraat. De Parkkerk in de Gerard Brandtstraat was nog niet gebouwd. In het verlengde van de Jacob Obrechtstraat tegen het park, lag toen de Paviljoenstraat. De Valeriuskliniek was vanaf 1910 in gebruik genomen. Het Amsterdams Lyceum was nog niet gebouwd [1918-1920]. Tramlus-eindpunt in de Sophialaan en de Saxen Weimarlaan.

De Cornelis Krusemanstraat bestond nog niet [1917]. In 1917 werd het gewijzigd 'Plan Zuid' van H.P. Berlage goedgekeurd door de gemeenteraad van Amsterdam en realisatie van deze zuidelijke stadsuitbreiding vond plaats tussen 1917 en 1925.

Architect Baanders wordt na het overlijden van W. Hamer jr. in 1913 de adviseur van het Vondelparkbestuur.

Monument voor de stichters van het Vondelpark

In de bestuursvergadering van 13 november 1913 werd genoteerd dat architect Baanders een “herdenking” voor de oprichters in het park zelf ontwerpt.

H. A. J. Baanders heeft één ontwerp gemaakt met 2 varianten. Het eerste ontwerp, in hoofdlijn gelijk aan het hier afgebeelde tweede ontwerp, was groter van opzet.

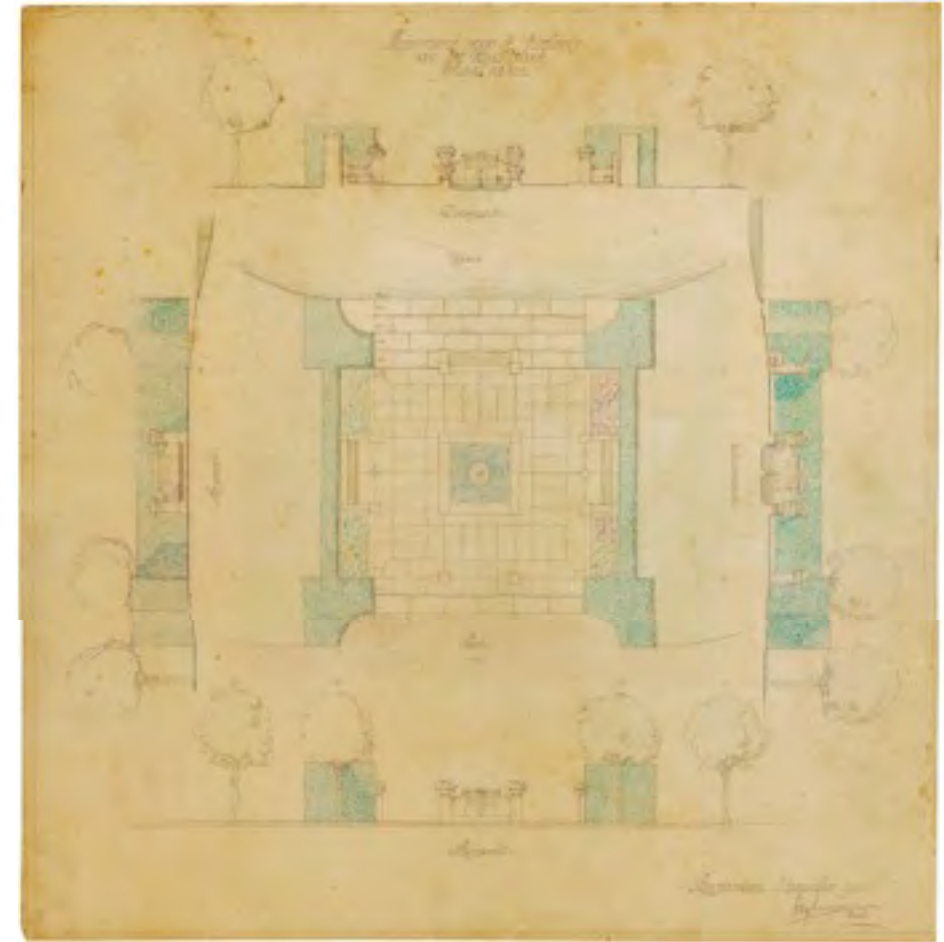
Het was een verhoogd stenen plateau met een centraal geplaatste rechthoekige vijver met 2 fonteinën erin, met daaromheen drie versierde banken met verhoogde rugleuning waarop de namen van de oprichters zouden komen en twee kinderspeelplaatsen naast dit monument.

Het tweede ontwerp had als middelpunt een vierkante stenen vijver met één fontein, met daaromheen drie versierde banken met als rugleuning een stenen tableau waar de namen van de oprichters te lezen zouden zijn. Het monument lag langs een parkvijver, versierd met bloemperken, hagen en bomen.

Waarschijnlijk vanwege de hoge kosten, is het monument niet uitgevoerd, besloten in de bestuursvergadering van 30 januari 1914 in aanwezigheid van Baanders. Het bestuur vond het ook eigenlijk belangrijker dat er meer jaarlijkse financiële ondersteuning kwam voor het onderhoud van het park.

In ieder geval was het een mooi gebaar om de oprichters te eren, voor hun inspanningen dit park aan te leggen, met een monument, ontworpen door architect H. A. J. Baanders.

In 1922 kwam dit ontwerp terug op tekening, gesitueerd bij de driesprong in het verlengde van de rijweg aan de Grote vijver.

Het niet uitgevoerde monument voor de stichters van het Vondelpark, architect Baanders - november 1913 - © Stadsarchief Amsterdam
KLAB05896000002

De tekening van het monument kan vergroot worden door op de bovenkant of onderkant te tikken.

Bij het 75-jarig jubileum van de vereniging op 14 april 1939 is wel een “herdenking” geplaatst in het park en onthuld door mr. Chr. P. van Eeghen, een stenen bank in de vorm van een halve cirkel met daarin de namen van de oprichters van de vereniging; de “Oprichtersbank” aan de rand van het Rosarium. De originele bank is in 1960 vervangen door een replica en in 2010 is deze bank aangepast met o.a. een stalen rugplaat.

Opening van het Nieuwe Park in 1865

Rond de opening van het Nieuwe Park werden 2 advertenties geplaatst. In de Nieuwe Amsterdamsche Courant ALGEMEEN HANDELSBLAD een oproep aan de donateurs om het park te bezoeken en een muziekuitvoering bij te wonen.

De muziek werd verzorgd door dirigent Willem Stumpff op een open plek middenin van het park. Het orkest speelde een paar uur en deze Matinée werd besloten met het Volkslied.

Na de opening van het Nieuwe Park werd een advertentie geplaatst in de courant DE TIJD waarin het Bestuur berichtte dat het Park was opengesteld voor het Publiek met het daarbij horende Reglement.

In N°. 10437 Nieuwe Amsterdamsche Courant A° 1865.
ALGEMEEN HANDELSBLAD Dinsdag 13 Junij pagina 5/6.
Advertentietekst:

HET NIEUWE PARK Bij het LEIDSCHÉ BOSCH.

Aan HH. DONATEURS wordt berigt dat WOENSDAG 14 JUNIJ aanst. het Park voor hen zal **GEOPEND** zijn, op vertoon der hun gezonden Toegangskaarten. Alsdan zal van 1 tot 3 Ure des Namiddags aldaar eene muziekuitvoering plaats vinden.

AMSTERDAM,
12 Junij 1865.
(13936)

Namens het Bestuur:
N. J. DEN TEX,
Secretaris.

In N°. 5494. DE TIJD. 1865. NOORD-HOLLANDSCHE
COURANT. ZATURDAG 17 JUNIJ. Pagina 4/4.
Advertentietekst:

HET NIEUWE PARK NABIJ HET LEIDSCHÉ BOSCH.

Het BESTUUR der Vereeniging tot Aanleg van een Rij- en Wandelpark te Amsterdam, heeft de eer te berigten:

dat het eerste gedeelte van het Park voor het Publiek wordt **opengesteld**, op *Donderdag 15 Junij a. s.*, en geopend zal zijn tot nadere aankondiging, iederen dag van des morgens 7 tot des avonds 10 ure.

Bij deze mededeeling van onderstaand Reglement meent het Bestuur:

Het Plantsoen en de Handhaving der goede orde aan het Publiek te Mogen aanbevelen.

	Het Bestuur voornoemd,
AMSTERDAM,	C. P. VAN EEGHEN.
12 Junij 1865.	J ^A VAN EIK.
	C. BEKKER. [correctie: C. BECKER]
	M ^R HERMAN J. VAN LENNEP.
	M ^R E. J. EVERWIJN LANGE.
	D. RAHUSEN.
	C. A. CROMMELIN.
	N. J. DEN TEX.

Direct hierop aansluitend in de advertentie het Reglement met 5 artikelen voor den Toegang tot het Nieuwe Park.

Reglement voor den Toegang tot het Nieuwe Park

Art. 1. Het Park is voor het Publiek geopend op de uren door het Bestuur te bepalen, welke het ter algemeene kennis zal brengen.

Mogt eene tijdelijke sluiting voor een of meer dagen noodzakelijk worden geacht, dan wordt hiervan door het Bestuur kennis gegeven.

Art. 2. De toegang tot het Park staat een ieder vrij.

Bedelaars en personen in kennelijk beschonken toestand worden echter niet toegelaten.

Art. 3. Geen toegang wordt verleend aan karren, kruiwagens, wagens met honden bespannen en dergelijken, noch aan eenig rijtuig of wagen niet uitsluitend ingerigt voor het vervoer van personen.

Losse paarden, ezels, vee, enz. worden geweerd.

Art. 4. Zonder bijzondere toestemming van het Bestuur mag niemand waren of koopmanschappen in het Park te koop aanbieden, noch eenig beroep daar uitoefenen.

Art. 5. Met de handhaving der goede orde en van dit Reglement zijn de Opzigters belast.

Wanneer aan hunne aanmaningen geen gehoor wordt gegeven, hebben zij de bevoegdheid hen, die weigerachtig zijn, uit het Park te verwijderen.

AMSTERDAM, 15 Junij 1865.

(6103)

Muziektent 1874

De muziektent werd ingewijd met een concert, gegeven door het orkest van W. Stumpff. Het programmablad was gedrukt op rose papier en omlijst met een sierlijk lint:

VONDELSPARK. INWIJDING DER MUZIEKTENT

Concert

TE GEVEN DOOR HET ORKEST VAN DEN HEER W. STUMPPFF.

Zaterdag 30 Mei 1874, 's avonds te 6 uur.

PROGRAMMA.

1. Herinnering aan den 12^{den} Mei *;
Feestmarsch L. A. KLEINE.
2. Feest-Ouverture J. B. VAN BREE.
3. Fantaisie over thema's uit;
GOUNOD'S Opera *Faust* DUNKLER.
4. Lodoiska Walzer JOH. KRAL.
5. Ouverture Felsenmühle REISSIGER.
6. Fantaisie over thema's uit AUBER'S
Opera *La Muette de Portici* DUNKLER.
7. Nachtigall Polka MOLLENHAUER.
8. Feestkrans van Volkszangen C. STUMPPFF.

GEDRUKT BIJ C. A. SPIN & ZOON.

* 12 mei 1874: 25-jarig regeringsjubileum Koning Willem III.

